

ALFRED KHOM IN NJEGOVO DELOVANJE V LJUBLJANI

MATJAŽ BARBO
Univerza v Ljubljani

Izvleček: *Alfred Khom (1825–1893), rojen v Linzu, je deloval v Celovcu, Gradcu, Volšperku, Innsbrucku in na Dunaju. V obdobju 1849–1861 se je uveljavil v Ljubljani kot dirigent, skladatelj, organist, zborovodja in glasbeni učitelj. Sodobne kritike poudarjajo njegovo umetniško občutljivost, idejno ga zaznamuje uveljavitev nadnacionalne biti avstrijske kulturne enovitosti, ki presega jezikovne meje.*

Ključne besede: *Alfred Khom, Filharmonična družba v Ljubljani, 19. stoletje, slovenska glasba*

Abstract: *Alfred Khom (1825–1893), born in Linz, worked in Klagenfurt, Graz, Wolfsberg, Innsbruck and Vienna. During the period 1849–1861 he established himself in Ljubljana as a conductor, composer, organist, choirmaster and music teacher. Contemporary critics emphasize his artistic sensitivity. Ideologically, his work was marked by an assertion of the supranational essence of Austrian cultural unity that transcended linguistic boundaries.*

Keywords: *Alfred Khom, Philharmonic Society in Ljubljana, nineteenth century, Slovenian music*

Alfred Khom (1825–1893) je eden od številnih glasbenikov, ki so del svojega življenja posvetili slovenskim deželam, jih s svojim delom močno zaznamovali, pozneje pa praktično skorajda povsem utonili v pozabo. Značilno je, da ga povsem prezre slovenska leksika, tako splošna kot specialna, v strokovni in znanstveni literaturi pa je prisoten le v pičli meri, pri čemer se pri različnih avtorjih ponavlja nekaj osnovnih življenjskih podatkov, praviloma pa povsem umanjka vsakršna bolj poglobljena ocena njegovega prispevka. Kljub temu da je bil sicer v svojem času redno prisoten tako s svojimi deli kot tudi posredno prek poročil o njegovih kompozicijskih in interpretativnih uspehih, pa je pozneje postopoma v kulturni zavesti njegov pomen zbledel, spomin nanj pa se je skorajda izgubil. Nekaj malega je o njem najti v avstrijski strokovni literaturi,¹ kar je seveda razumljivo, glede na to, da je Khom večino svojega življenja preživel v deželah, ki danes sodijo v Avstrijo. Pa vendar tudi v teh primerih nas lahko preseneti nepopolnost zapisov.²

Razumljivo lahko o njegovih glasbenih interpretacijah sodimo danes le posredno

Članek je nastal v okviru projekta »Pritok glasbenikov na Slovensko v dolgem 19. stoletju – njihov vpliv in integracija« ter v okviru raziskovalnega programa »Raziskave slovenske glasbene preteklosti«, ki ju financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

¹ Hilscher, »Khom (Chom), Alfred«, Suppan, *Steirisches Musiklexikon*.

² Značilen je skop zapis o njem v sicer obsežnem in temeljitem leksikonu *Steirisches Musiklexikon*, v katerem je kot neznan naveden datum Khomove smrti, čeprav je podatek širše dostopen tako prek primarne kot sekundarne literature. Gl. Suppan, *Steirisches Musiklexikon*.

na podlagi sicer razmeroma pogostih kritiških in sorodnih ocen. Poleg tega je žal izgubljen velik del njegovega kompozicijskega opusa. Ohranili so se predvsem nekateri natisi njegovih skladb, v arhivih na Dunaju in Ljubljani pa tudi nekaj rokopisov, ki pričajo o skladateljski inventivnosti in vsestranski spretnosti avtorja, ki se je uspešno prilagajal estetskemu načelom svojega časa ter svoje kompozicije vpel v vodilne idejne tokove, ki so vplivali tudi na njegov miselni svet. Khomovo ustvarjalnost je zaznamovalo obdobje, ki ga je opredeljeval na eni strani silovit razvoj kompozicijskega jezika, na drugi strani pa krepitev nacionalne zavesti, morda paradoksalno prepletenega z občutenjem globalne širitve sodobnega glasbenega jezika. Ti okviri so določali tudi Khoma samega, na eni strani v širok svet odprtega svetovljana, na drugi strani pa v domačijsko dediščino zaljubljenega glasbenika, zazrtega v folklorno izročilo, ki mu je pomenilo trdno dokazilo neke globlje nadnacionalne biti avstrijske kulturne enovitosti onstran jezikovnih meja. Vključeval se je v krog podobno mislečih glasbenikov in intelektualcev svojega časa, tudi takih, ki so delovali na Kranjskem. Vanj je sodil Ludvik Germonik, avtor številnih besedil njegovih skladb, sicer pa opisovalec lepote slovenske pokrajine in njenih prebivalcev. Poleg njega je Khom prijateljeval s Petrom pl. Radicsem, podobnim navdušencem nad slovensko pokrajino in ljudsko kulturno dediščino. Med njegove značilne prijatelje bi lahko prišteli tudi slikarja slovenskih vedut, Franza von Kurza zum Thurn und Goldensteina, sicer očeta Khomove soproge iz drugega zakona.

V tem smislu se je oblikoval že v mladosti, njegova življenjska pot kapelnika in skladatelja, organista, zborovodje in glasbenega učitelja v različnih deželah avstrijskega oz. avstroogrškega cesarstva pa je v celoti potrjevala to njegovo idejno usmerjenost, v kateri se umetniška invencija prepleta s prosvetiteljsko naravo njegovega dela – od skladb za mladino do kompozicij za široke množice ali teoretskega pisanja.

Khom je bil rojen 16. septembra 1825 v Linzu. Prvega glasbenega pouka je bil deležen pri materi, za katero lahko v literaturi zasledimo, da je bila odlična pianistka.³ Kot poroča Viktor Steska, ko piše o Khomovi nastavitvi za pomočnika učitelja Kamila Maška na javni glasbeni šoli, naj bi se Khom »učil na akad. gimnaziji v Linzu in se posebno vežbal v glasbi«.⁴ Steskov zapis o tem delu njegovega šolanja je edini in žal ne vemo, na kateri vir se je pri tem opiral.

Vsekakor se je Khomova glasbena pot nato nadaljevala na Dunaju, kamor se je 1843 odpravil študirat glasbo. Študij je leta 1846 prekinil, da bi prevzel ponujeno mesto v Celovcu.⁵ Po navedbah v virih je tega leta tako postal kapelnik tamkajšnjega gledališča (»Theaterkapellmeister«).⁶

Leta v Celovcu so bila za mladega glasbenika nedvomno odločilna. Intenzivneje se je torej začel posvečati glasbi v povezavi z gledališčem, kar je pozneje zaznamovalo najodmevnejši del njegove ustvarjalnosti. Poleg tega pomembno dozorevajo njegove dirigentske izkušnje, prav tako pomembne za njegov poznejši glasbeni razvoj. Hkrati pa

³ Hilscher, »Khom (Chom), Alfred«.

⁴ Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 179.

⁵ Steska Khomovo delovanje v Celovcu omeji s suho navedbo, da je bil »pevovodja pri celovski Liedertafel« leta 1847/48. Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 179.

⁶ Hilscher, »Khom (Chom), Alfred«.

v ospredje stopi njegovo navduševanje nad moškim zborovskim petjem, ki ga opredeljuje tako umetniško kot tudi idejno v smislu spodbujanja moškega pevskega omizja z vsemi njegovimi družbenimi konotacijami. Ne nazadnje se v celovškem okolju najverjetneje srečuje tudi z ljudskim petjem, bržkone tako v nemškem kot slovenskem jeziku.

Khom upravičeno velja za enega glavnih utemeljiteljev organiziranega pevskega delovanja na Koroškem. Prav iz njegove pobude je namreč konec leta 1847 nastalo celovško Moško pevsko društvo (Männergesangverein). Po navedbi v virih naj bi namreč »takratni gledališki kapelnik Alfred Khom, ki [...] ga je spodbudilo improvizirano petje nekaj pevskih prijateljev na silvestrsko noč 1846/47, prišel na misel o ustanovitvi pevskega društva«. ⁷ Iz te zamisli se je porodil pevski kvartet, ki se je ob rednih srečanjih posvečal nemškim pesmim in ga je vodil Khom. ⁸ Kmalu so se jim želeli pridružiti še drugi pevci, kar je končno privedlo do ideje o trdnjšem povezovanju in posledično do ustanovitve Moškega pevskega društva. Pri tem pa so v času naraščajoče napetosti in nezaupanja oblasti do novih združevanj iz taktičnih političnih razlogov ob ustanovitvi društva, znanilca novih spremenjenih političnih in estetskih idej, za prvega pevovodjo imenovali raje starejšega Casperja Harma, ki je društvo v svoji osebi povezoval s starim Glasbenim društvom (Musikverein), Khom pa je bil ne glede na svoje dotedanje zasluge postavljen za drugega pevovodjo. ⁹

Caspar Harm je bil vplivni koroški glasbenik, ki ga je sloviti glasbeni kritik Eduard Hanslick imenoval »glasbeni oče Celovca« in ga označil za eno najpomembnejših osebnosti celovškega glasbenega življenja 19. stoletja. ¹⁰ S Khomom sta poučevala na glasbeni šoli Koroškega glasbenega društva (Musikverein für Kärnten). Gledališki kapelniki so tudi sicer običajno – z redkimi izjemami – hkrati poučevali, navadno violino oz. petje. ¹¹

Med Harmom in Khomom je morda zaradi osebnega rivalstva prihajalo do vse močnejših trenj, zaradi česar sta oba odstopila kot vodja moškega zbora. ¹² Harm je to storil za krajši čas, Khom pa je z odhodom v Ljubljano sploh radikalneje prekinil svoje vezi s Koroško.

Ne glede na omenjena nasprotovanja je bil Khom, kot lahko sklepamo iz poznejših sklicevanj na to obdobje, še dolgo posebno ponosen na svoje delo na Koroškem. Poleg tega njegov prispevek pri razvoju društva in zlasti vodenje celovškega Moškega pevskega društva kot pomembno referenco izpostavljajo zapisi, ki spremljajo njegovo delovanje v Ljubljani. Očitno se je zapisal tudi v zavest svojih pevcev in koroške glasbene javnosti

⁷ »[...] damalige Theaterkapellmeister in Klagenfurt Alfred Khom, welcher [...] angeregt durch den improvisierten Gesang einiger Gesangsfreunde in der Sylvesternacht 1846/47, die Bildung eines Gesangvereines ins Auge faßte«. Antesberger, *Klagenfurter Musikleben*, 138.

⁸ Ibid.

⁹ Moro in Wilhelmer, *Zur Musikgeschichte Kärntens*, 115.

¹⁰ Caspar Harm (1808–1864) je bil viden koroški glasbeni učitelj in zborovodja. Od 1828 je deloval kot glasbeni učitelj v celovškem Musikvereinu, šel nato (1832–1835) v Innsbruck ter se 1835 vrnil v Celovec, kjer je 1847 postal prvi zborovodja Celovškega moškega pevskega društva (Klagenfurter Männergesangvereines), ki ga je z manjšimi prekinitvami dejansko vodil do 1863. Hilscher, »Harm, Caspar«.

¹¹ Antesberger, *Klagenfurter Musikleben*, 100.

¹² Moro in Wilhelmer, *Zur Musikgeschichte Kärntens*, 116.

sploh, saj ga je celovško Moško pevsko društvo leta 1863 zaradi njegovih zaslug imenovalo za častnega člana in mu podelilo »okusno in primerno oblikovano častno diplomo ter mu jo poslalo z laskavim dopisom«, kot lahko beremo v poročilu, ki je tedaj izšlo v časopisu *Laibacher Zeitung*.¹³

Poleg udejstvovanja v društvu je bil Khom (oz. Chom, kot ga je tudi mogoče najti v virih) v tem obdobju angažiran tudi kot kapelnik celovškega gledališča, in sicer v sezoni 1846/47.¹⁴ V tem času je bil vodja orkestra še en od tamkajšnjih vidnejših glasbenikov, Josef Leitermeyer. Spremenjene politične razmere in ukinjanje društvenega življenja so Leitermeyerja spodbudile, da si je poiskal zaposlitev drugje in neposredno po sezoni, ko je sodeloval s Khomom, odšel v Ljubljano. V literaturi je najti zapis, da se je z Leitermeyerjevim odhodom »sklenilo obdobje tistega meščanskega glasbenega življenja«,¹⁵ ki ga lahko označimo za celovito celovško diletantsko glasbeništvo v najzlahtnejšem smislu te besede. Po prihodu v Ljubljano se je Leitermeyer posvetil pouku violine v okviru Filharmonične družbe (Philharmonische Gesellschaft) v letih 1848–1854,¹⁶ poleg tega pa je ponujal tudi zasebne ure pouka violine. Zanimivo, da se sicer prvi tak Leitermeyerjev oglas pojavi v ljubljanskih časnikih že leta 1847.¹⁷ Poleg tega lahko Leitermeyerja zasledimo kot izvajalca na koncertih Filharmonične družbe prav tako že od leta 1847 naprej.¹⁸ Precej verjetno bi bilo mogoče sklepati, da je prav Leitermeyer pritegnil Khoma k njegovi odločitvi, da pride v Ljubljano, njuno sodelovanje v Ljubljani pa izpričujejo, kot bomo videli, tudi poznejši viri.

Delovanje v Ljubljani

Tudi ljubljansko glasbeno življenje je zaznamovalo revolucionarno vrenje leta 1848, ki je med drugim sprožilo konec celovškega društva (Musikverein) in spodbudilo Khoma, da je zapustil Celovec. Radics ugotavlja, da je leto 1848 »vplivalo tudi na filharmonično družbo, v širšem smislu pa na celoten razvoj glasbenega življenja v naših deželah«.¹⁹

¹³ »Der Männergesangverein von Klagenfurt hat seinen Gründer, Herrn Alfred Khom, Gesang-Lehrer beim Grazer Musikverein, für seine Verdienste um den Verein zum Ehrenmitglied ernannt und ihm ein geschmackvoll und sinnig gearbeitetes Ehrendiplom mit einer schmeichelhaften Zuschrift übersandt.« »Tagesbericht«, *Laibacher Zeitung*, 12. junij 1863, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HPZ7O34S>.

¹⁴ Antesberger, *Klagenfurter Musikleben*, 102.

¹⁵ »Mit Josef Leitermeyer, der 1848 nach Laibach ging, endet aber auch jene Ära des bürgerlichen Musiklebens, die auf so reizvolle Weise immer wieder die große Einheit der musikalischen Besterbungen einer Kleinstadt bekundete und die Privatmusik, Akademie, Virtuosenkonzert, Kirchen- und Theatermusik durch den Typus des »Dilettantenmusikers« quasi in großem Kreise umschloß.« Antesberger, *Klagenfurter Musikleben*, 101.

¹⁶ Zupančič, »V iskanju lastne identitete«, 109.

¹⁷ Zupančič, *Razvoj violinske pedagogike*, 109.

¹⁸ Železnik, *Koncertni sporedi*.

¹⁹ »Und so kam das Jahr 1848, das auch auf die philharmonische Gesellschaft und im weiterem Bezuge auf die Entwicklung des Musiklebens in unserem Lande nicht ohne Wirkung blieb.« Radics, *Frau Musica in Krain*, 41.

Splet različnih kulturno-političnih okoliščin, pa ne nazadnje postopoma spremenjenega estetskega okvira, je v okviru ljubljanske Filharmonične družbe obudil premislek o reorganizaciji in razširitvi njene glasbene šole. Posredno je k temu pripomoglo dejstvo, da je odšla, kot piše Keesbacher, izkušena (»tüchtig«) pevska učiteljica Josephine Haderlein, zaradi česar je bilo treba njeno mesto nanovo zapolniti.²⁰ Keesbacher omenja, da je na dan znova prišlo vprašanje, aktualno že leta 1828, o razširitvi društvene šole, vključitvi šole za pihalne instrumente ter ponovni vzpostavitvi violinske šole. Tako so po Keesbacherjevem zapisu šele 3. januarja 1849 Leitermeyerja začasno postavili za violinskega učitelja.²¹

Zapolnitev mesta pevskega učitelja pa je bila povezana z manjšim zapletom. Družba je pripravila razpis, na katerega se je prijavilo mnogo primernih kandidatov, predvsem domačih (»vom Lande«).²² Najprej je bil v igri Martini iz Maribora, nato so se 20. marca 1849 dogovorili s Fanny Stewart pl. Sternegg. Ta je pol leta pred nastopom službe to mesto odklonila.²³

Vzporedno s tem pa se je v istem obdobju v okviru Filharmonične družbe okrepilo delovanje moškega pevskega zbora, ki je sicer dotlej le redko nastopal na koncertih kot samostojno pevsko telo. Delovanje zbora je postalo intenzivnejše, med občinstvom je bil vse bolj priljubljen. Pobudi zbora je prisluhnilo tudi vodstvo družbe, ki je začelo iskati primerne zborovodje. Kot poroča Keesbacher,²⁴ so se 16. decembra 1848 dogovorili, da vodstvo moškega zbora prevzame dolgoletni vidni član Filharmonične družbe, Franz pl. Kurz zum Thurn und Goldenstein (1807–1878).²⁵ Goldenstein je bil vsestranski umetnik, ki se je pozneje proslavil predvsem s svojim slikarskim delom. V Ljubljani je v tem obdobju vodil obiskano slikarsko šolo, sicer pa zapustil mnogo cenjenih likovnih umetnin, zlasti cerkvenih fresk. Prehodil je vso Kranjsko in skiciral različne pokrajine, na Korytkovo željo pa je narisal tudi jugoslovanske narodne noše. Njegovo delo je torej podobno kot pri Khomu navdihovala ljubezen do tukajšnje pokrajine in ljudi. S Khomom sta mnogo pozneje postala tudi družinsko povezana, saj se je Khom leta 1873 v drugem zakonu poročil z Goldensteinovo hčerko v Gradcu. Tja se je Goldenstein preselil nekaj let predtem »radi vzgoje svojih sinov«.²⁶ Pet let zatem je Goldenstein umrl v Badnu pri Dunaju, slovitem avstrijskem letoviškem kraju, kamor naj bi šel obiskat svojo hčer, torej verjetno prav Khoma in njegovo soprogo.

²⁰ Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 92.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid., 93.

²⁵ Kurz zum Thurn und Goldenstein, Franz, vitez, slikar (1807–1878). Ob šolanju za trgovskega vajenca v Salzburgu se je navdušil za slikarstvo, pa tudi petje in igranje na violino. Iz Salzburga je prišel v Celovec in Gradec, kjer je pustil trgovino in se leta 1831 vpisal na slikarsko akademijo. Iz Gradca je prišel v Ljubljano za učitelja risanja in slikanja na trgovski šoli Jakoba Mahra in osnoval še lastno risarsko šolo, ki je imela kmalu mnogo učencev. Steska, »Kurz zum Thurn und Goldenstein, Franc«.

²⁶ Ibid.

Goldensteina je začasno (»provisorisch«)²⁷ pri vodenju zbora zamenjal Heinrich Hilscher, organist pri frančiškanski cerkvi Marijinega oznanjenja, nato pa je mesto prevzel Alfred Khom. Pri Keesbacherju najdemo podatek, da je Khom vodenje zbora za Hilscherjem prevzel leta 1849, s tem pa je posredno tudi opredelil začetek glasbenega delovanja Khoma v Filharmonični družbi in kranjski prestolnici nasploh.²⁸

Sicer je mogoče tudi glede Khomovega prihoda v Ljubljano v literaturi najti različne podatke. Steska denimo suho zapiše: »Od l. 1848–1851 je bil pevovodja pri ljublj. filharmoniji.«²⁹ Napak bi lahko brali tudi podatek v Kuretovi študiji o delovanju Filharmonične družbe, kjer je Khom prvič omenjen v zvezi s poznejšim dogodkom, ko se je Nedvėd odpovedal službi učitelja na šoli Filharmonične družbe. V tem kontekstu bi bilo torej mogoče brati postavitev Khomovega prihoda v Ljubljano v leto 1860, ko se je sicer od Ljubljane dejansko že poslavljajl:

Spremembe v šolstvu so povzročile, da je Nedvėd leta 1860 postal glasbeni učitelj na javni glasbeni šoli. Odpovedal se je mestu učitelja v Filharmonični družbi in ostal le še njen glasbeni ravnatelj. Zato je družba nastavila dva nova učitelja. Prišla sta Alfred Khom kot učitelj petja ter Karl Zappe za učitelja violine, sicer orkestrski direktor Stanovskega gledališča.³⁰

Vsekakor je mogoče Khomov prihod v kranjsko prestolnico dokaj natančno opredeliti s pomočjo zapisov v ljubljanskih časnikih. V *Illyrisches Blatt*, prilogi časopisa *Laibacher Zeitung*, ki je izhajala dvakrat na teden, je namreč 10. marca 1849 objavljen oglas, ki najavlja Khomov prihod v Ljubljano 1. aprila istega leta. Tedaj naj bi namreč začel s poukom klavirske igre, generalnega basa, nauka o harmoniji ter kompozicije-instrumentacije. V oglasu je poudarjeno, da je sistem, ki ga bo učitelj pri pouku uporabljal, povzet po dunajskem konservatoriju, ki da ga je sam tudi obiskoval. Poleg tega da bo ponudil tudi višjo raven pevske umetnosti (»in der höhern Gesangskunst ertheilen wird«). Ker se še ni preselil v kranjsko prestolnico, je v oglasu zapisano, da bo njegov naslov objavljen pozneje.³¹

Nekaj mesecev zatem, avgusta 1849, je v *Intelligenzblatt zur Laibacherzeitung* objavljen podoben oglas, v katerem je tudi zapisano, da bo Khom poučeval ob dopoldnevih med 9. in 10. uro na naslovu Deutsche Gasse št. 183,³² 2. nadstropje desno, na svojem novem ljubljanskem naslovu torej. V oglasu je znova poudarjeno, da je učitelj nekdanji kapelnik in zborovodja Pevskega omizja (Liedertafel) v Celovcu, ki da sedaj v Ljubljani ponuja pouk iz klavirja, petja, generalnega basa, harmonije in kompozicije po sistemu dunajskega konservatorija.³³

²⁷ Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 93.

²⁸ Ibid.

²⁹ Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 179.

³⁰ Slovenska filharmonija, *Slovenska filharmonija*, 36.

³¹ Alfred Khom, »Anzeige«, *Illyrisches Blatt*, 10. marec 1849, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QZR4J8U9>.

³² Danes Križevniška ulica 5.

³³ »Unterzeichneter, vormals Capellmeister, sodann Chormeister der Liedertafel zu Klagenfurt, gibt sich die Ehre, dem verehrungswürdigen Publikum anzuzeigen, daß er in Laibach eingetroffen, um hier im Pianofortespiel-, Gesang-, Generalbaß-, Harmonie- und Compositions-Lehre nach

3. 1441. (1)

Musik - Anzeige.

Unterzeichneter, vormals Capellmeister, sodann Chormeister der Liedertafel zu Klagenfurt, gibt sich die Ehre, dem verehrungswürdigen Publikum anzuzeigen, daß er in Laibach eingetroffen, um hier im Piano=fortespiel=, Gesang=, Generalbaß=, Harmonie= und Compositions=Lehre nach dem Systeme des Wiener Conservatoriums, aus dem er hervorgegangen, Unterricht zu ertheilen.

Nähere Auskunft in seiner Wohnung, deutsche Gasse Nr. 183, 2. Stock rechts, zwischen 9 und 10 Uhr Morgens.

Alfred Khom.

Slika 1

Oglas iz *Illyrisches Blatt*, 10. marec 1849, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QZR4J8U9> (Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si)

dem Systeme des Wiener Conservatoriums, aus dem er hervorgegangen, Unterricht zu ertheilen. Nähere Auskunft in seiner Wohnung, deutsche Gasse Nr. 183, 2. Stock rechts, zwischen 9 und 10 Uhr Morgens.« Alfred Khom, »Musik-Anzeige«, *Intelligenzblatt zur Laibacher Zeitung*, 7. august 1849, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-1OV08HPU>.

Keesbacher je v kroniki Filharmonične družbe Khoma ob njegovem nastopu označil za izkušnega (»tüchtiger«) glasbenika in spretnega (»geschickter«) skladatelja, ki da se je izkazal za prizadevnega (»braver«) zborovodjo, ki mu gre zahvala za ustanovitev in rast moškega zbora.³⁴ Dejansko je Khomov prispevek zlasti na področju zborovstva že kmalu postal izjemno cenjen. V časnikih iz tega obdobja po njegovem prihodu v Ljubljano ga slavijo kot izkušnega in prizadevnega zborovodjo, ki je s svojim trudom in smotrnimi vajami prispeval k dvigu petja v Filharmonični družbi.

V tem smislu je zgovoren zapis v časniku *Illyrisches Blatt* že avgusta 1849. V prispevku je zapisano, kako je bil na koncertu Filharmonične družbe 3. julija 1849, torej že tri mesece po Khomovem prihodu v Ljubljano, viden napredek gojencev v splošno zadovoljstvo in veselje ter umetniški dvig, dosežen zaradi prizadevnih vaj in smotrnih navodil (»durch eifrige Uebungen und zweckmäßige Anleitung zu erreichen vermag«). Pri tem avtor sestavka kot ključen izpostavlja pomen prisotnosti preizkušnega zborovodje Alfreda Khoma (»Eine besondere Gelegenheit hierzu bietet die Anwesenheit des bewährten Chordirectors Alfred Khom«). V prispevku nato sledi naštevanje Khomovih obveznosti, s čimer je podan neposreden vpogled v njegovo delovanje tik po njegovem prihodu v Ljubljano. Kot je razbrati iz zapisa, mu je bilo poverjeno vodstvo in pouk moškega pevskega zbora (»Männer-Chorgesanges«), s tem pa dosežen poseben užitek za prijatelje in člane pevskega omizja (»Liedertafel«) z rednim prirejanjem vaj in nastopov.³⁵

Pod Khomovim vodstvom se je moški zbor utrdil kot posebej razpoznavno izvajalsko telo znotraj Filharmonične družbe. Zbor je nastopal na različnih prireditvah in koncertih, se programsko in izvedbeno izpopolnjeval, iskal možnosti poživitve svojega dela in tudi druge možnosti za predstavitev javnosti.³⁶

³⁴ »Alfred Khom, Schüler des Konservatoriums in Wien und gewesener Chormeister des Klagenfurter Männergesangs-Vereines den Antrag stellte, die Leitung des Chores unentgeltlich zu übernehmen, welches Anerbieten die Direktion auch annahm. Khom hat sich nach allen Urtheilen, die in der Direktion über ihn laut geworden, als tüchtigen Musiker und geschickten Kompositeur, so wie als braven Chormeister erwiesen und verdient sein Einfluß auf die Konstituierung des Männerchores als eines bedeutenden und dem Gedeihen desselben günstigen dankbarst verzeichnet zu werden.« Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 93.

³⁵ »Während die Direction des philharmonischen Vereines in Laibach durch das am 3. Juli d. J. abgehaltene Prüfungsconcert Beweise eines erheblichen Fortschrittes in der musikalischen Ausbildung ihrer Zöglinge lieferte, findet sie sich verpflichtet, zu bekennen, daß die, der allgemeinen Gunst sich besonders erfreuende Liedertafel einen höheren Aufschwung der Kunst nur durch eifrige Uebungen und zweckmäßige Anleitung zu erreichen vermag. Eine besondere Gelegenheit hierzu bietet die Anwesenheit des bewährten Chordirectors Alfred Khom. Es liegt in der Absicht, durch die, diesem Gesangmeister anzuvertrauende Leitung und Belehrung des Männer-Chorgesanges, den Freunden und Mitgliedern der Liedertafel einen besonderen Genuß dadurch zu verschaffen, daß deren Uebungen und Productionen in geregelte und bestimmte Zeiten gereiht werden.« »Bitte an die Freunde der Liedertafel«, *Illyrisches Blatt*, 14. avgust 1849, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-LTR011YN>.

³⁶ Ena od takih zanimivosti, ki jih najdemo pri Keesbacherju za leto 1849, je zapis, da je vodstvo Filharmonične družbe za izboljšanje izgovorjave pri petju in govorjenju najelo pevko Caroline Posinger, ki je v društveni dvorani dvakrat na teden po dve uri (ob nedeljah in četrtekih) ponujala vaje v deklamaciji, kar da je pritegnilo veliko prebivalcev Ljubljane. Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 93.

Moški zbor je tako poleg javnih koncertov redno organiziral tudi različne izlete in potovanja s petjem. Že dober mesec po Khomovem prihodu, 14. maja 1849, se je zbor odpravil na Rožnik in se predstavil kot programsko in izvedbeno smelo izvajalsko telo. Keesbacher pomenljivo zapiše: »Glasbeni program tega izleta kaže, da je moral biti zbor že precej spretno izšolan, čast pa mu izkazuje tudi izbor skladb.«³⁷

Khom si je prizadeval, da bi privabil občinstvo z različnimi zamislimi, kot kaže septembrska notica iz leta 1849, objavljena v *Illyrisches Blatt* dva dni pred njegovim koncertom. Poleg »obvezne« navedbe Khomovih referenc, kot so študij na dunajskem konservatoriju, vodstvo orkestra in pevskega omizja v Celovcu, zapis izpostavlja, da bo koncert lahko še posebej privlačen za dame. Vsak obiskovalec bo namreč pred koncertom lahko pri blagajni oddal temo, na katero bo potem koncertant izvedel svojo skladbo. Poleg tega bo vsaki od dveh dam, ki bosta s svojo temo poželi največji aplavz, posvečena po ena skladba.³⁸

Decembra zasledimo v časniku *Laibacher Zeitung* še en oglas za zasebni pouk Alphonsa (!) Khoma, ki da ob torkih in četrtekih opoldne ponuja na najpreprostejši in najprivlačnejši način začetni tečaj iz glasbene teorije, pri čemer obravnava vsa potrebna osnovna poglavja. Šolnina znaša en goldinar na mesec. Očitno se je Khom v tem času že preselil, saj prijave tokrat zbira v stanovanju na »Judengasse št. 224, 2. nadstropje, med 3. in 4. uro popoldne.«³⁹

V Steskovem skrbno pripravljenem članku o Javni glasbeni šoli v Ljubljani lahko med drugim preberemo, da se je Khom leta »1850 poročil v Ljubljani s Pavlino Kurent, roj. 1815, sestro markize Gozzani.«⁴⁰ V zakon je stopil torej z deset let starejšo nevesto,

³⁷ »Das Musik-Programm jener Fahrt zeigt, daß der Chor schon recht tüchtig geschult sein mußte; auch macht die Wahl der Stücke ihm alle Ehre.« Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 93.

³⁸ »Am Donnerstag den 13. d. M. [13. 9. 1849] wird Herr Alfred Khom, ein Schüler des Wiener Conservatoriums, früher Orchesterdirector im Theater zu Klagenfurt und Chorregent der dortigen Liedertafel, ein Concert veranstalten. Herr Khom, dem ein sehr vortheilhafter Ruf vorausgeht, wird uns gewiß Ausgezeichnetes darbieten, daher wir uns zum Vergnügen rechnen, unsere geehrten Leser darauf aufmerksam zu machen. Insbesondere dürfte es für die Damen anziehend seyn, denn jeder wird es freistehen, bei der Casse ein Thema abzugeben, worüber dann der Herr Concertgeber eine Komposition vortragen wird; jenen zwei Damen, deren Themata sich des meisten Beifalles erfreuen werden, wird je eine Composition gewidmet.« »Concert-Anzeige«, *Illyrisches Blatt*, 11. september 1849, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OGDU2N98>.

³⁹ Danes Židovska ulica 8. »Um auf die leichteste und anziehendste Weise die Jugend in d[e]n Elementar-Kenntnissen der Musik zu unterrichten, hat die gefertigte Direction beschlossen, durch ihren Chor-Meister, Hrn. Alphons Khom, zweimal in der Woche, das ist: Dinstag und Donnerstag von 11 bis 12 Uhr Mittag, eine Schule über die Theorie der Musik einzuführen, in welcher alle für die Musik erforderlichen Anfangsgründe, wofür die Lehrmeister eine längere Zeit stets verwenden, angeeignet werden. Das Schulgeld ist für jeden Zögling auf 1 Gulden monatlich festgesetzt. Die Anmeldung hat bis zum 25. d. M in der Wohnung des Chorleiters, Judengasse Nr. 224, 2 Stock, von 3 bis 4 Uhr Nachmittag zu geschehen. Von der Direction der philharmonischen Gesellschaft. Laibach am 11 Dec. 1849.« »Einladung«, *Laibacher Zeitung*, 11. december 1849, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ONRW28X5>.

⁴⁰ Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 179.

ki je prihajala iz premožne in ugledne družine.⁴¹ Po navedbi pri Steski je v tem času stanoval v ljubljanskem predmestju, Krakovem, trnovski župnik pa naj bi ga hvalil, češ »da je v časti pri ljudeh«.⁴²

V 50. letih 19. stoletja se je Khomovo javno nastopanje okrepilo in doživelo enega od vrhuncev v njegovem življenju. V časnikih redno izhajajo napovedi in poročila s koncertov, na katerih je sodeloval bodisi kot izvajalec ali skladatelj.

Dne 15. februarja 1850 je bil tako v dvorani nemškega viteškega reda koncert, na katerem so med drugim izvedli tudi drugi in tretji stavek iz Khomove Simfonije v G-duru. Okrnjena izvedba simfonije, kot v tem primeru, ni bila tedaj še prav nič nenavadnega, ampak nasprotno del običajnega načina sestavljanja sicer precej mešanih koncertnih sporedov. Izvedba simfonije na koncertu Filharmonične družbe vsekakor na eni strani potrjuje ugled, ki si ga je Khom v tem kratkem času bivanja v Ljubljani uspel pridobiti. Obenem to opozarja na njegovo tedaj plodno ustvarjalnost, saj simfonija nesporno pomeni eno najzahtevnejših kompozicijskih zvrsti. V kontekstu opazovanja celovitega oblikovanja slovenske glasbene kulture pa je ne nazadnje še posebej pomembno dejstvo, da s Khomovo simfonijo dobimo vendarle tudi enega redkih primerov simfonične ustvarjalnosti pri nas sploh. Poleg simfonije, ki je predstavljala osrednjo točko programa, so na istem koncertu ob sklepu izvedli še Khomov moški zbor *Das Jägerhorn* (Lovski rog).⁴³

Dva meseca zatem, 26. aprila 1850, je v isti dvorani Filharmonična družba pripravila koncert, na katerem so med drugim izvedli Khomovo sakralno skladbo *Ave Maria* za moški kvartet, klavir in violončelo.⁴⁴ Delo izstopa s svojo nekoliko neobičajno zasedbo, pri kateri je v ospredje znova postavljen moški kvartet, ki je bil Khomu nedvomno posebno pri srcu.

Le slab mesec pozneje, 24. maja 1850, je na koncertu v dvorani nemškega reda zazvenela še ena Khomova simfonična skladba, označena kot Uvertura v C.⁴⁵ Tudi naslednji družbin koncert, 28. junija 1850, predstavi v isti dvorani Khomovo *Willkomm* v priredbi za klavir.⁴⁶

Na naslednjem koncertu Filharmonične družbe, 2. avgusta 1850, nastopijo gojenci njene šole. Gre za njihov izpitni koncert (»Prüfungs-Concert der Schüler und Schülerinnen des philharmon. Vereins in Laibach«), na katerega je tokrat uvrščena Khomova Uvertura.⁴⁷

Tega leta je bil v časniku *Laibacher Zeitung* objavljen tudi daljši zapis o Khomovih uspehih na cerkvenoglasbenem področju. Prispevek je podpisal tedanji urednik časnika Vinko Fereri Klun, široko razgledan zgodovinar, geograf in politik z že do tedaj razgibano življenjsko usodo, ki ga prikazuje za posebej verodostojnega tudi pri presojanju Khomovih uspehov.⁴⁸ Tudi Klun najprej izpostavlja Khomove reference »zelo spretnega

⁴¹ Nekaj let predtem, leta 1846, je Ferdinand markiz Gozzani kupil slovito posest v Volčjem potoku.

⁴² Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 179.

⁴³ Železnik, *Koncertni sporedi*, 244.

⁴⁴ *Ibid.*, 245.

⁴⁵ *Ibid.*, 246.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*, 247.

⁴⁸ Vinko Fereri Klun (1823–1875). V Ljubljani je obiskoval gimnazijo in licej, nato je odšel kot vzgojitelj v Benetke in promoviral v Padovi. V Benetkah naj bi bil tajnik revolucionarja in diktatorja Daniela Manina. V Ljubljano se je vrnil leta 1849 in postal urednik časnika *Laibacher Zeitung*

in zelo cenjenega glasbenega učitelja (»Der als sehr tüchtiger Musiklehrer bekannte, und sehr geschätzte Herr Alfred Khom«). Kot zapiše, naj bi Khom oktobra tega leta (1850) prevzel tudi mesto organista v cerkvi nemškega viteškega reda v Križankah. Poleg tega se je Khom po Klunovih besedah povezal z vodjem filharmoničnega orkestra (»Orchester-Director«) Leitermayerjem. Kot smo že omenili, sta oba uspešno sodelovala že v Celovcu, se skorajda v istem obdobju preselila v Ljubljano in nato očitno svoja glasbena prizadevanja povezovala tudi v prestolnici dežele Kranjske. Khom je orgljal, Leitermayerju pa je prepustil vodstvo glasbenih izvedb slovesnih maš (»solennen Messe«), katerih učinek plastično opiše Klun z besedami: »Kako mogočno so harmonska sozvočja dvigovala duha, ki se je v molitvi utopil v te zvoke ter se v tihem češčenju dvigoval na krilih tonov k prestolu Najvišjega.«⁴⁹ Poročevalec, ki poziva bralce k podpiranju teh prizadevanj, izpostavlja tudi mogočno igranje – četudi le z desetimi registri – na novih križevniških orglah Andreja Malahovskega,⁵⁰ ki so bile sicer njegov prvi opus iz leta 1840.⁵¹ Pri Steski najdemo sicer podatek, da je bil Khom organist v križevniški cerkvi samo od avgusta do konca decembra 1851,⁵² a glede na navedeni zapis iz časnika *Laibacher Zeitung* očitno njegov podatek ni povsem zanesljiv.

(do 1856). Leta 1856 je prevzel profesuro za zgodovino v Lichtensteigu v Švici, nato pa odšel kot profesor v Zadar. Naslednje leto je postal profesor geografije in statistike na novoustanovljeni trgovski akademiji na Dunaju, 1862. zasebni docent za geografijo na univerzi, 1867. sekcijski in 1869. dvorni svetnik v trgovskem ministrstvu, se upokojil 1871. in odšel na svoje posestvo pri Luzernu v Švici, od koder se je 1874. zopet vrnil na Dunaj. Pirjevec, »Klun, Vinko Fereri«.

⁴⁹ Gl. op. 53.

⁵⁰ V članku je zapisan kot Malihovski, sicer pa gre za znanega orglarja Andreja Ferdinanda Malahovskega (1813–1887). Prim. Premrl, »Malahovski, Andrej Ferdinand«.

⁵¹ »Das Bedürfniß einer entsprechenden Kirchenmusik, die man jetzt doch fast in allen Provinzstädten findet, trat auch hier immer lebendiger hervor, und wir fühlten uns auf das angenehmste berührt, als wir sahen, daß ein höchst erfreulicher Anfang hierzu in der D. R. O. Kirche gemacht wurde. Der als sehr tüchtiger Musiklehrer bekannte, und sehr geschätzte Herr Alfred Khom, hat mit October die Organistenstelle in besagte Kirche übernommen, dann den umsichtigen Orchester-Director, den braven Tonkünstler Hr. Leitermayer für seine Idee gewonnen, und letzterem die Leitung des Ganzen übertragen. Da an der Spitze so wackere musikalische Kräfte stehen, so lies sich mit Recht nur Gutes erwarten, und wir fanden uns wahrlich nicht in unseren Erwartungen getäuscht, als wir an den letzten Sonntagen um 10 Uhr der solennen Messe beiwohnten. Wie mächtig heben nicht die harmonischen Klänge den Geist, der in Andacht dieser Scholle sich entringt, und in stiller Anbetung auf den Flügeln der Töne zum Throne des Höchsten auffliegt! Es wäre wohl sehr zu wünschen, daß dieses schöne Unternehmen des Hr. Alfred Khom durch mehrseitige Unterstützung eines stets wachsenden Erfolges sich zu erfreuen hätte, und wie wir erfahren, haben sich auch schon mehrere Freunde der Kirchenmusik gefunden, die ihm unter die Arme greifen. Die vom Hr. Malihovski, Orgelbauer in Laibach, gebaute Orgel zeichnet sich durch neue Register aus, und obwohl deren nur 10 sind, so hat sie doch bedeutende Kraft. Eine sehr lobenswerthe Erwähnung aber verdienen insbesondere die Sänger und Sängerinnen, die stets gut einstudirt sind. Wir glauben, daher nur eine angenehme Pflicht zu erfüllen, wenn wir die Musikfreunde darauf aufmerksam machen, und zur thätigen Unterstützung des schönen Unternehmens aufmuntern.« B. F. Klun, »Für Freunde der Kirchenmusik«, *Laibacher Zeitung*, 15. november 1850, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-PTSIXXX2>.

⁵² Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 179–180.

Tudi v letu 1851 Khoma srečamo na koncertih Filharmonične družbe. Tako je v veliki meri sooblikoval spored koncerta 2. maja, na katerem se je predstavil kot skladatelj in izvajalec.⁵³ Na sporedu koncerta je bila Schubertova Fantazija za violino in klavir, ki sta jo izvedla Khom in Leitermayer,⁵⁴ ob koncu pa še prvi stavek iz Khomove Simfonije v D, torej še enega simfoničnega dela, za katero lahko sklepamo, da je nastalo pri nas. Poleg tega so izvedli Uverturo k operi *Oberon* Carla Marie von Webra v Khomovi priredbi za klavir štiriročno in fisharmoniko. Izvajalci navedenega dela so bili Krany in Huber – bržkone klavir štiriročno – in Khom, najverjetneje na fisharmoniki, zgodnji obliki harmonija.

Kot kažejo tudi poznejši koncertni sporedi, se je Khom intenzivno posvečal temu glasbilu, ki je z zvokom prenehajočih jezičkov in toplim konstantnim tonom predstavljal izvrstno barvno in interpretacijsko dopolnilo klavirskemu zvoku. Zgovorno o njegovem navduševanju nad tem instrumentom priča tudi dejstvo, da je pozneje oglaševal, da poučuje med drugim tudi igranje na fisharmoniko.

Istega leta je vodstvo Filharmonične družbe prevzel navdušen zgodovinar, publicist in politik Henrik Costa (1796–1870), ki si je med drugim prizadeval tudi za oživitev sicer nekoliko zaspane družbine šole. Posebne težave mu je, kot je razbrati iz virov, že ob nastopu funkcije povzročalo iskanje primernih prostorov za vajo moškega zbora. Končno se je stvar rešila, ko je Gustav Fischer zboru ponudil v brezplačno uporabo prostor v kazini.⁵⁵

V letu 1852 je Khom postal tudi pevovodja v »trgovski šoli pri Mahru«, kot piše Steska, ki navaja, da ga »vsa spričevala [...] zelo hvalijo radi znanja, metode in vedenja«.⁵⁶ Takoj po novem letu, 2. januarja 1852, je Khom kot član in zborovodja Filharmonične družbe v celoti oblikoval koncert, kot lahko razberemo iz družbinnega programa.⁵⁷ Med drugim so izvedli finale iz njegove Simfonije v D-duru – bržkone tiste, katere prvi stavek je zazvenel na omenjenem koncertu maja leta 1851 –, pa skladateljjev moški zbor *Walzer* ter njegovo Arijo z zborom in orkestrom iz opere *Die Brautnacht*.⁵⁸ Poleg tega je Khom skupaj z Witzom, Rudolfom Frenyjem⁵⁹ in Carlom Moserjem izvedel tudi skladbo Conradina Kreutzerja⁶⁰ *Die Kapelle*, ki je v programu označena kot vokalni kvartet v fis-molu.⁶¹ Koncert je bil kot velik dogodek napovedan že decembra 1851 v časniku *Laibacher Zeitung*, kjer so

⁵³ Železnik, *Koncertni sporedi*, 251.

⁵⁴ Koncertni spored, »Großes Concert«, 2. maj 1851, Philharmonische Gesellschaft, Glasbena zbirka, Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), Ljubljana, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-6OVSSIKJ>.

⁵⁵ Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 98.

⁵⁶ Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 180.

⁵⁷ »Zu diesem Concert macht seine geziemende Einladung Alfred Khom, Mitglied und Chormeister der phil. Gesell.« Železnik, *Koncertni sporedi*, 255.

⁵⁸ V virih sicer kaj več o tej operi ni mogoče zaslediti. Možno bi bilo, da bi si za besedilo vzel tedaj priljubljeno delo *Die Brautnacht* judovskega pisatelja in zdravnika Ludwiga Augusta Frankla (1810–1894).

⁵⁹ Rudolf Freny (1825–1893) je bil pevec, ki je deloval v opernih hišah v Budimpešti, Ljubljani, Dresdnu, Hamburgu in drugod. Gl. Reittererová, »Znaim (deutsch für tschechisch Znojmo)«.

⁶⁰ Conradin Kreutzer (Kreuser oz. Kreuzer, 1780–1849) je bil tedaj razmerom priljubljen nemški skladatelj. Gl. Harten, »Kreutzer, Familie«.

⁶¹ Železnik, *Koncertni sporedi*, 255.

za Khoma zapisali, da že »več let neutrudno deluje v zadovoljstvo občinstva«. ⁶² Tudi v poročilu Keesbacherja o pevskem izletu (»Sängerfahrt«), ki ga je Khom 20. junija istega leta pripravil z moškim zborom Filharmonične družbe, mimogrede poudari ugled, ki ga je užival znotraj družbe. ⁶³

Kot lahko sklepamo iz ohranjenih koncertnih sporedov, je Khom v letu 1853 sodeloval le na koncertu, ki so ga v dvorani nemškega viteškega reda pripravili 11. februarja. V pisanem sporedu, v katerem je bila med drugim predstavljena Mozartova Simfonija v Es-duru, je Khom sodeloval kot izvajalec v svoji deklamaciji s spremljavo klavirja z naslovom *Der arme Thoms*. ⁶⁴ Gre za zvrstno zanimiv in vsekakor redke primer deklamacije, spremljane s klavirjem, pri čemer je Khom uporabil vsebinsko izrazno močno tragično pesnitev avstrijskega pesnika, pisatelja in diplomata Augusta Ernsta von Steigentescha (1744–1826).

Khom pa seveda ni bil edini izvajalec svojih skladb. Dokaj pogosto najdemo njegova dela na sporedih različnih produkcij učencev šole Filharmonične družbe – verjetno tudi zaradi njihove posebne didaktične vrednosti, na katero je moral biti Khom kot učitelj posebno pozoren. Dne 22. julija 1854 so tako nastopili gojenci družbine šole s koncertom, na katerem je G. Fölser izvedel skladateljev samospjev za bas z naslovom *Der Musikant*. Kot priča zapis s koncerta v časniku *Laibacher Zeitung*, so ob tej priložnosti izvedli tudi Khomov valček *Champagner-Walzer* ter Uverturo iz opere *Alessandro Stradella* Friedricha von Flotowa, ki jo je Khom priredil za dva klavirja štiriročno, izvedli pa so jo gojenci Hindl, Mihalovič, Werner in Fölser. Oceno s koncerta je prispeval že omenjeni Henrik Costa (»dr. H. C.«), ki sicer v tem času ni bil več direktor Filharmonične družbe (vodil jo je v letih 1851–1853). Costa poleg izvrstne pripravljenosti gojencev posebej pohvali predvsem Khoma in poudari, da se popolnoma predaja svojemu poklicu z ljubeznijo, trudom in marljivostjo (»da er mit Liebe, Mühe und Fleiß seinem Berufe sich hingibt, und diesen, wie sich zeigt, vollkommen erfüllt«). Poleg tega pravi, da je videti, kako se bodo nekateri glasovi gojencev polno razvili, pri čemer izpostavlja basovski glas Fölserja, ki se je predstavil v Khomovem samospjevu, ter poudari natančnost in ritmično zanesljivost, ki da sta bili nujno potrebni pri osemročni klavirski skladbi, še posebno, ker so bili izvajalci obrnjeni s hrbtom drug proti drugemu. ⁶⁵

⁶² »Herr Alfred Khom, Chormeister der hiesigen philharmonischen Gesellschaft, bereitet für Freitag, den 2. Jänner 1852, ein grosses Vocal- und Instrumental-Concert vor, welches wegen der Auswahl und Mannigfaltigkeit der vorzutragenden Stücke, und wegen der gediegenen Kräfte zu deren Ausführung, einen genussreichen Abend verspricht, und daher um so zahlreicher besucht werden dürfte, da Herr Khom seit mehreren Jahren für das Vergnügen des Publicums im Gebiete der Tonkunst unermüdlich wirkt.« »Concert«, *Laibacher Zeitung*, 31. december 1851, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KEVIUAQD>.

⁶³ »Der Männerchor hält eine Sängerfahrt am 20. Juni unter seinem Chormeister Khom, welchem auch die Gesellschaft bei jeder Gelegenheit Beweise ihrer Anerkennung gibt.« Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 99.

⁶⁴ Železnik, *Koncertni sporedi*, 268.

⁶⁵ »Sowohl in den einzelnen Piecen als in den Ensemble- Stücken haben die jungen Leute geleistet, was man nur immer erwarten konnte; sie bewiesen insbesondere eine große Präzision und Taktfestigkeit, welche letztere namentlich bei achthändigen Pianostücken ein unerläßliches Erforderniß ist, zumal wenn die Instrumente Rücken gegen Rücken aufgestellt sind, wie es hier

Leta 1854 je moški zbor Filharmonične družbe prevzel Kamilo Mašek, ki je zbor vodil do leta 1856, pri čemer Keesbacher, ki omenjeni podatek navaja v svoji kroniki, ne predstavi razlogov za menjavo vodstva.⁶⁶ Zbor je sicer v enaki meri nadaljeval s svojimi nastopi in izleti.⁶⁷

Na koncertu Filharmonične družbe v dvorani nemškega viteškega reda so 20. aprila leta 1855 kot uvodno skladbo izvedli prvi stavek Khomove Simfonije v D-duru, najverjetneje isto delo kot na koncertu maja 1851.⁶⁸ Tega leta se je Khom znova pogosteje pojavljal na koncertih družbe. Kot lahko preberemo v časniku *Laibacher Zeitung*, je 22. junija leta 1855 nastopil skupaj s priznanim pianistom Antonom Doorom⁶⁹ in violinistom Heinrichom Fibyjem. Door je bil pričakan kot osrednja osebnost večera. Na sporedu je kot posebej zanimiva skladba izstopala izvedba Beethovnovnega Septeta v priredbi za klavir, fisharmoniko in violino z naštetimi izvajalci. Poročevalec s koncerta je zapisal, da so božanske melodije nesmrtnega mojstra prišle do polnega izraza, četudi da ni mogoče zanikati, da izbor omenjenih instrumentov ni bil najbolj posrečen za priredbo (»die göttlichen Melodien des unsterblichen Meisters zu voller Geltung brachte, wenn schon wir nicht läugnen können, daß die Wahl der obenbenannten Instrumente für das Arrangement nicht die glücklichste war«). Na spored je bil poleg tega kot vmesna točka umeščen tudi prav prijeten samospev (»ein recht hübsches Lied«) za bariton s spremljavo violine in fisharmonike Alfreda Khoma. Žal ni mogoče ugotoviti, za katerega od njegovih samospevov je šlo.⁷⁰

S fisharmoniko je Khom uspešno nastopil še na dveh zaporednih julijskih koncertih. Ta sta zanimiva tudi v kontekstu slovenske glasbenointerpretacijske zgodovine, saj se je na teh dveh koncertih prvič v okviru ljubljanske Filharmonične družbe na sporedu pojavil J. S. Bach,⁷¹ najverjetneje v veliki meri zahvaljujoč prav Khomu in njegovemu prizadevanju. Dne 13. julija 1855 je bila tako na sporedu *Meditacija* za violino, klavir in fisharmoniko, ki sta jo izvedla gostujoča glasbenika, pianistka iz Londona Arabella

der Fall war. Manche Stimmen der Zöglinge lassen schon jetzt hoffen, daß sie sich vollkommen ausbilden werden, wie z. B. die Baßstimme des Hrn. Fölser. Sehr verständlich, verständig und korrekt trug Hr. Morocutti das Gedicht von Castelli vor; es verdient Nachahmung. – Ueberhaupt muß man sowohl den Herrn Instituts-Inhaber als die Zöglinge loben, daß die Stunden der Erholung auf so edle Weise ausgefüllt und der, Herz und Gemüth bildenden Tonkunst gewidmet werden; nicht minder aber verdient auch der Musiklehrer des Institutes, Hr. A. Khom, volle Anerkennung, da er mit Liebe, Mühe und Fleiß seinem Berufe sich hingibt, und diesen, wie sich zeigt, vollkommen erfüllt.« H. C., »Drüfungs – Konzert«, *Laibacher Zeitung*, 26. julij 1854, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-DIY7WV8F>.

⁶⁶ Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 95.

⁶⁷ *Ibid.*, 102.

⁶⁸ Železnik, *Koncertni sporedi*, 286.

⁶⁹ Anton Door (1833–1919) je študiral klavir pri Carlu Czernyju, teorijo pa pri Simonu Sechterju. Poleg nastopov na številnih koncertnih turnejah je poučeval v Stockholmu, Moskvi in na Dunaju, kjer je prijateljeval med drugim tudi z Brahmsom ter pozneje objavil spomine nanj. Gl. Door, »Persönliche Erinnerungen an Brahms«.

⁷⁰ C., »Lokales«, *Laibacher Zeitung*, 27. junij 1855, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-XTSAID6O>.

⁷¹ Železnik, *Koncertni sporedi*, 288.

Goddard⁷² in dunajski violinist Ludwig Strauß,⁷³ ob pomoči Khoma, ki je bil najverjetneje tudi avtor priredbe, v katero je vključil svoj priljubljen instrument. Kot lahko razberemo s programskega lista naslednjega koncerta, ki sta ga pripravila gostujoča umetnika nekaj dni pozneje, 17. julija, je Bachova skladba ob prvi izvedbi poslušalce tako navdušila, da sta jo ponovno uvrstila tudi na spored naslednjega koncerta.⁷⁴

Ko je dotedanja pevska učiteljica Fanny Stewart pl. Sternegg leta 1856 prenehala s poučevanjem, je Filharmonična družba razpisala mesto novega učitelja. Družba je ugotovila, da bi bilo odslej bolje imeti pevskega učitelja, ki bi lahko poučeval tudi violino. Razpis, ki je bil objavljen tudi v tujih strokovnih revijah, je učitelju petja in violine, pa tudi teorije in generalnega basa, ponujal 400 fl. plače, benefični koncert, pri katerem je družba zagotovila 100 fl., poleg tega še poplačilo stroškov za stanovanje.⁷⁵ Izbrali so Antona Nedvěda iz Prage, ki je v Ljubljano prišel konec septembra. Pozneje je poleg poučevanja na šoli Filharmonične družbe prevzel še mesto zborovodje moškega zbora, leta 1857 je nato ustanovil ženski zbor (»Damenchor«), leta 1858 pa je končno prevzel še mesto družbinega glasbenega direktorja. Keesbacher poudarja, da naj bi bila ena njegovih največjih zaslug, da je moški zbor dvignil na popolno raven (»Das größte Verdienst Nedved's aber bleibt, den Männerchor zu einer Stufe der Vollendung gebracht zu haben«), že s svojim prvim koncertom z njim, 19. decembra 1856, pa postal ljubljenec občinstva in pevcev (»Nedved war dadurch der Liebling des Publikums und der Sänger geworden«).⁷⁶ Dejansko sta se oba zbora pod Nedvědovim vodstvom okrepila ter redno sodelovala na koncertih Filharmonične družbe tudi pri zahtevnejših oratorijskih ipd. koncertih, prizadevanje Khoma in Kamila Maška pa je uspel Nedvěd uspešno dopolniti.

Khom se je medtem očitno nekoliko oddaljil od Filharmonične družbe. Vendarle se je še vedno pojavljal na sporedih družbinih koncertov, tako 2. januarja 1857, ko je bila na koncertu v dvorani nemškega viteškega reda izvedena njegova *Fest-Ouverture* (Slavnostna uvertura), torej še eno njegovo orkestralno delo.⁷⁷ Čez slaba dva meseca, na koncertu 27. marca, je sledila še izvedba Khomove *Fantasie über ein slavisches Lied für die Physharmonika*,⁷⁸ verjetno v avtorjevi interpretaciji. To pa je obenem tudi zadnji koncert v okviru ljubljanske Filharmonične družbe, na katerem so izvedli katero od njegovih skladb.⁷⁹

Očitno je Khom v tem obdobju svoje delovanje postopoma preusmeril tudi drugam. Kot piše Steska, naj bi bil Khom »dve leti [...] tudi pevovodja pri Društvu rokodelskih

⁷² Arabella Goddard (1836–1922) je bila angleška pianistka. Gostovala je na številnih odrih po Evropi, pa tudi Ameriki, Avstraliji in Indiji. Poučevala je na londonskem Kraljevem glasbenem kolidžu (Royal College of Music). Gl. Howes, »Goddard, Arabella«.

⁷³ Ludwig Strauß (1835–1899), violinist. Poleg koncertnih potovanj po Avstriji, Nemčiji in Italiji je pozneje deloval predvsem na britanskih odrih. Gl. Rausch, »Strauß (Straus), Ludwig«.

⁷⁴ Železnik, *Koncertni sporedi*, 288.

⁷⁵ Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 103.

⁷⁶ *Ibid.*, 104.

⁷⁷ Železnik, *Koncertni sporedi*, 295.

⁷⁸ Izvirno *Fantazija za Physharmoniko na slovansko pesem*. Železnik, *Koncertni sporedi*, 297.

⁷⁹ Železnik, *Koncertni sporedi*.

pomočnikov v Ljubljani«, kar naj bi potrjevalo spričevalo, izdano 28. oktobra 1858.⁸⁰ O njegovem tovrstnem prizadevanju pričajo tudi zapisi v časnikih iz maja 1857. Ti hvalijo vnemo pevskega učitelja, ki je zbiral učence pri sebi praviloma vsak ponedeljek med 9. in 10. uro ter s tem tudi poživil delovanje obrtne šole (Gewerbeschule). Khom se je tako odslej intenzivno posvetil zlasti delovanju v Katoliškem društvu rokodelskih pomočnikov (Katholischer Gesellenverein), ki ga je 1855 po vzoru Adolfa Kolpinga v Ljubljani ustanovil Leon Stanislav Vončina.⁸¹ Društvo je bilo ustanovljeno pozimi leta 1854, z rednim delovanjem pa je začelo 29. aprila 1855.

V časniku *Laibacher Zeitung* najdemo zapis ob praznovanju obletnice ustanovitve društva v nedeljo, 10. maja 1857, pri kateri je sodeloval tudi Khom. Slovesnost je obsegala različne dogodke, ki sta jih ukvirjala slovesna maša in uprizoritev gledališke igre *Der Gesellenverein*. Pri predstavi je med obema dejanjema po navedbi poročevalca pevski učitelj Khom vstavil dve skladbi (»Liederpiecen«) resnejšega in veselejšega značaja, ki da sta bili dobro izvedeni. Pri tem je bil zlasti navdušeno sprejet *Jägerchor* (Lovski zbor), ki so ga zato dvakrat ponovili.⁸²

Poleg tega je Khom morda tudi zaradi zmanjšanja obveznosti v okviru Filharmonične družbe še nadalje zasebno poučeval, kot priča oglas, objavljen v *Laibacher Zeitung* 8. oktobra 1857. V njem potencialne učence obvešča, da poučuje generalni bas, fisharmoniko in petje, a tokrat v stanovanju v šentpeterskem predmestju (»St. Peters-Vorstadt«), št. 79, 1. nadstropje. V oglasu je podpisan kot »učitelj tonske umetnosti na tukajšnji obrtni šoli«.⁸³ Poleg tega poudarja, da ponuja tudi javna predavanja iz višje glasbene teorije, in sicer za zelo majhno plačilo (»sehr billig gestellten Honorars«).⁸⁴

⁸⁰ Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 180.

⁸¹ Leon Stanislav Vončina (1826–1874), socialni organizator in zgodovinar. Na Dunaju je spoznal ideje Adolfa Kolpinga in šest let po nemškem vzoru v Ljubljani 1855. ustanovil Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov, ki jo je vodil do smrti. Pridobil je vzgojitelje in profesorje, da so ob nedeljah popoldne v društvenih prostorih v knežjem dvorcu učili mlade vajence jezikov, računstva, zemljepisa, naravoslovja, risanja in petja ter s tem izobraževali bodoče obrtne mojstre, ker obrtne šole še ni bilo. Ob zgodnji smrti so ga slavili kot »moža naroda, Slovana z dušo in telesom«. Ivan Prijatelj je ob njegovi smrti zapisal, da je bila njegova družba »edino ljubljansko društvo, ki je [...] priredilo kakšno zabavo, pri kateri so se izvajale tudi slovenske točke«. Gl. Smolik, »Vončina, Leon Stanislav«.

⁸² »Zwischen den beiden Akten wurden zwei vom Herrn Gesangslehrer Khom eingelegte Liederpiecen, seriöser und heiterer Gattung, gut vorgetragen und namentlich der Jägerchor, komponirt vom genannten Gesangslehrer, über lebhaftes Verlangen zwei Mal wiederholt.« »Die Gründungsfeier des katholischen Gesellenvereins in Laibach«, *Laibacher Zeitung*, 13. maj 1857, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JN4ZI2R0>.

⁸³ Gl. op. 86.

⁸⁴ »Gefertigter gibt sich die Ehre anzuzeigen, daß derselbe im Monat November öffentliche vorträge in der höhern Theorie der Musik beginnen wird, und ladet daher alle jene, welche gesonnen sind, diesen Unterricht zu genießen, höflichst ein, sich längstens bis 25. d. M. bei den Unterzeichneten melden zu wollen, welcher sodann über die Zeit der Unterrichtsstunden so wie auch hinsichtlich der sehr billig gestellten Honorars Auskunft ertheilt. Auch einzelne Privatstunden für den Unterricht im Generalbaß, Pianofortespiel, Physharmonika und Gesang hat der Gefertigte zu vergeben. Alfred Khom, Lehrer der Tonkunst an der hiesigen Handels-Lehr-Anstalt, wohnhaft

Ob naslednjem letnem srečanju Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov (Katholischer Gesellenverin) leta 1858 je društveni predsednik Leon Vončina izrecno pohvalil tudi Khomovo prizadevanje pri pevskem pouku ter izpostavil njegovo »večkrat izkazano živahno zanimanje za društvene potrebe«, s tem pa za »ohranitev in dvig dobrega duha« v društvu.⁸⁵ Ob koncu leta je Khom z glasbo sodeloval tudi pri pripravi božičnega praznovanja omenjenega društva. Poročevalec v časniku je menil, da je Khom prispeval prav preprosto in prijetno melodijo (»eine ebenso leichtfaßliche als gemüthliche Melodie«).⁸⁶ Gre za njegovo *Krippenlied* (Pesem ob jaslicah) za moške glasove in orgle, ki jo je skladatelj posvetil Katoliškemu društvu rokodelskih pomočnikov, natisnjena pa je izšla pri Blasniku v Ljubljani leta 1859.

Januarja leta 1859 je Khom nastopil službo pomočnika glasbenega učitelja. Glavni razlog za to je bilo pešajoče zdravje učitelja Kamila Maška.⁸⁷ Financiranje pomočnika je omogočila finančna pomoč Janeza Šlakarja,⁸⁸ ki je ob odhodu z mesta ravnatelja normalke leta 1858 daroval precejšen znesek, 100 goldinarjev, prav za nastavitev pomočnika glasbenega učitelja. Kot poroča Steska, se je za službo prijavil Khom.⁸⁹ Steska ob tem situacijo tudi precej natančno predstavi, zato si velja njegov zapis ogledati v celoti:

Mašek in Khom sta dogovorno napravila načrt za pouk, in sicer tako, da bo imel Mašek 20 ur, Khom pa 13 ur pouka. Vlada je 21. jan. 1859 št. 690 sporočila konzistoriju, da naj se iz učnine glasbene šole in iz familias-denarja normalke napravi sklad, ki bo vzdrževal drugega glasbenega učitelja. Letos [1859] naj se da drugemu učitelju po 20 gold. na mesec. Sklad naj upravlja ravnatelj normalke. Na učiteljišču naj se poučuje glasba po 5 ur na teden v vsakem razredu, torej skupno 20 ur. Ker mora glasbeni učitelj poučevati 24 ur na teden, odpade na pomožnega učitelja 13 ur.⁹⁰

Maškovo zdravstveno stanje se je nato hitro še poslabšalo, tako da ni mogel več opravljati dela, zato so nastavili Nedvěda, po zgodnji Maškovi smrti pa so morali razpisati mesto novega učitelja. Za enega glavnih kriterijev pri njegovi izbiri so določili, da naj kot učitelj bodočih učiteljev predvsem obvlada metodiko pouka. Med štirimi kandidati je bil

in der St. Peters-Vorstadt Nr. 79, I. Stock.« »Kundmachung«, *Laibacher Zeitung*, 12. oktober 1857, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-6BCCV2DL>.

⁸⁵ »[...] einem besondern Danke verpflichtet fühlen muß, wie nicht minder dem Herrn Gesangslehrer Khom, welcher nicht nur durch seinen ausnehmend regen Eifer in der Ertheilung des Gesangunterrichtes, sondern auch durch mehrfache Darlegung seines lebhaften Interesses für die Vereinssache sich einer besondern Anhänglichkeit von Seite der Vereins-Gesellen erfreuen dürfte, und dadurch aus die Erhaltung und Hebung des guten Geistes unter denselben mächtig einwirkte.« »Jahresversammlung des kath. Gesellenvereins in Laibach«, *Laibacher Zeitung*, 5. maj 1858, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-M04PQ9XO>.

⁸⁶ »Lokales«, *Laibacher Zeitung*, 29. december 1858, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-3A91NKKG>.

⁸⁷ Kot poroča Keesbacher, je bil Kamilo Mašek sprejet v Filharmonično družbo kot aktivni član 14. aprila 1849, torej leta, ko je v Ljubljano prišel tudi Khom. Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 94.

⁸⁸ Miklavčič, »Šlaker, Janez Nepomuk«.

⁸⁹ Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 180.

⁹⁰ Ibid.

prijavljen tudi Khom, a ker »ni imel pedagoških izpitov, kar se je zahtevalo«, so zaradi omenjenega kriterija raje izbrali učitelja celjske glasbene šole Gregorja Triebnigga, nato pa dejansko zaposlili Nedveda. Za pomožnega glasbenega učitelja je bil nato vendarle izbran Khom, »ki je dobil to mesto z dekretom 16. dec. 1859«.⁹¹

Konzistorij sporoča vladi 14. maja 1859 št. 878/117, da je Mašek bolehen in naj mu vsaj 60 gold. podpore nakaže; dalje prosi istega dne, naj se Mašku dovoli dopust za tri mesece; namestuje naj ga Anton Nedved. Vlada je 18. maja 1859 št. 9079 dovolila Mašku dopust in odobrila namestnika ter dovolila (št. 9080) podporo 60 gold. Kamilo Mašek pa je umrl že 29. junija 1859 pri Sv. Štefanu v župniji Ščavnici na Štajerskem, kamor se je šel zdraviti. Ko je konzistorij sporočil vladi Maškovo smrt, je prosil vlado, naj se pri razpisu in pri podelitvi ozira posebno tudi na dokaz učne sposobnosti, ker če uči učiteljskišnike, mora tudi sam znati metodiko. Normalka naznanja 9. avgusta 1859 konzistoriju, da znaša glasbeni sklad na koncu šolskega leta 1859 315 gold. 44 kr. a. v., letni familias-denar pa 300–350 gold. Iz tega se plačuje pomožnemu učitelju 174 gold., ostanek se porabi za pomožnega glasbenega učitelja. Učnina bi morala znašati letno 200 gold.; doslej pa je znašala l. 1855, 1856 po 100 gold., l. 1857 110 gold., 1858 75 gold., 1859 le 55 gold, zato ker je radi Maškove bolezni mnogo učencev izostalo. Ko bi se od vsakega učenca zahteval mesečni prispevek 60 kr., bi se plačalo pomožnemu učitelju na leto 250 gold. Ko je konzistorij 10. avg. 1859 št. 1502/191 poročal o tem vladi, je priporočal nagrado 250 gold., učnino po 60 kr. na mesec pa le za polovico učencev. Vlada je odobrila predlog 28. avg. 1859 št. 14.904 in razpisala službo glasbenega učitelja, izpraznjeno po smrti Kamila Maška, do 30. sept. 1859. Hkrati je razpisala službo pomožnega glasbenega učitelja. Za prvo službo so prosili: 1. Belar Leopold, učitelj na Brezovici. 2. Klerr Ludovik, gledališki kapelnik in zasebni učitelj glasbe v Temešvaru. 3. Khom Alfred, zasebni glasb. učitelj in namestnik pomožnega učitelja glasbene šole v Ljubljani. 4. Nedved Anton, učitelj petja filharm. društva v Ljubljani in namestni učitelj glasbene šole. 5. Triebnigg Gregor, učitelj glasbene šole v Celju. Klerr in Khom nimata pedagoških izpitov, kar se je zahtevalo. Belar je sicer pohvaljen učitelj in podeželski organist, nima pa še posebne teoretske izobrazbe. Ostajata torej le Nedved in Triebnigg. Ker je Triebnigg že devet let učitelj, predlaga konzistorij na 1. mestu Triebnigga, na 2. mestu pa Nedveda. Vlada je podelila službo Antonu Nedvedu z letno plačo 525 gold. a. v. z dekretom 16. dec. 1859 št. 22.226. Za pomožnega glasbenega učitelja so pa prosili: 1. Gajpl Josip, podučitelj v Ludicah (Luditz) na Češkem. 2. Salmitsch Anton, hoboist pri vojaški kapeli. 3. Khom Alfred. Khom je dobil to mesto z dekretom 16. dec. 1859 št. 22.227. Anton Nedved je bil zaprisežen 11. jan. 1866, s tem dnevom so mu plačo nakazali.⁹²

Steskova oznaka Khoma kot »zasebnega glasbenega učitelja in namestnika pomožnega učitelja glasbene šole v Ljubljani« posredno opozarja na dejstvo, da njegova zaposlitev vendarle ni zagotavljala dovolj prihodkov, zato je Khom še nadalje tudi zasebno poučeval, kar pričajo tudi objavljene novice v časopisju. Oktobra leta 1860 tako zasledimo v časopisu *Laibacher Zeitung* njegov oglas, s katerim vabi k zasebnemu začetnemu in nadaljevalnemu pouku klavirja in petja, prav tako pa tudi generalnega basa in harmonije. Pri tem se podpiše kot »glasbeni učitelj na c. kr. normalki ter pevski učitelj Filharmonične družbe«, naslova, kjer poučuje, pa tokrat ne navede.⁹³

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ »Gefertigter zeigt an, daß derselbe Pianoforte- und Gesangsunterricht ertheilt, und sowohl

Tudi pri Keesbacherju lahko najdemo podatek, da je leta 1860 Nedvčed prevzel mesto učitelja na javni glasbeni šoli, medtem ko je v okviru Filharmonične družbe zadržal le še glasbeno vodstvo (»Musik-Direktor«) in mesto zborovodje (»Chormeisterstelle«).⁹⁴ Filharmonična družba je tako znova imenovala dva učitelja. Za učitelja violine je bil imenovan izkušen (»tüchtig«) violinist Karl Zappe,⁹⁵ sicer orkestralni direktor deželnega gledališča, za pevskega učitelja pa Alfred Khom. Oba sta službo nastopila 1. januarja 1860, pri čemer Keesbacher že skoraj v isti sapi pove, da je Khom kmalu sledil klicu v Gradec, na njegovo mesto pa so postavili organista cerkve pri sv. Jakobu, Karla Frühlinga, ki je to delo opravljal do leta 1862.⁹⁶

Ko v nadaljevanju navaja učitelje Filharmonične družbe, Keesbacher Khoma označi kot učitelja v letih od 1860 do 1861.⁹⁷ V tem obdobju je vplival tudi na oblikovanje prihajajoče generacije slovenskih glasbenikov. Med njimi ga omenja izrecno denimo Rákuša med učitelji p. Angelika Hribarja, ki se v svojem opisu življenja svojih znanih sodobnikov opira seveda na njihova lastna pričevanja.⁹⁸

Khom je imel v tem obdobju očitno tudi še drugačne načrte. V *Oglasniku h [Kmetijskim in rokodelskim] novicam* je objavljen »Izpisek iz zapisnika seje kupčijske in obertniške zbornice za krajsko deželo v Ljubljani od 30. decembra 1859«. Na omenjeno zbornico se je Khom obrnil s prošnjo, da bi dobil dovoljenje za organiziranje glasbene posojilnice. Kot je sklepati iz objavljenega zapisnika, je dovoljenje dobil, vendarle pa ni znano, kaj je bilo pozneje z njegovim projektom.⁹⁹

Zlasti pa je ob koncu njegovega delovanja na Kranjskem pomembno sodelovanje pri uprizoritvi predstave *Die muthigen Weiber von Veldes*. Najavljajo jo konec leta 1860

Anfänger als auch Vorgerückte übernimmt; auf Verlangen werden auch Kenntnisse im Generalbaß und Harmonielehre beigebracht. Adressen übernimmt aus Gefälligkeit Herr Wilhelm Nudholzer, Uhrmacher am Kundschaftsplatz, Ecke der Judengasse. Alfred Khom, Musiklehrer an der k. k. Normalhauptschule, und Gesanglehrer der philh. Gesellschaft.« Alfred Khom, »Annonce«, *Laibacher Zeitung*, 13. oktober 1860, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-OSRCFC95>.

⁹⁴ Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 107.

⁹⁵ Karl Zappe (1837–1890), violinist, doma prav tako kot Khom iz Linza. Najprej je deloval v gledališču v Linzu, nato v različnih dunajskih cerkvah ter bil v obdobju 1859–1871 direktor orkestra ljubljanskega gledališča in violinski učitelj Filharmonične družbe. Pozneje se je vrnil v Linz. Gl. Fastl, »Zappe, Familie«.

⁹⁶ »Man ernannte nun wieder zwei Lehrer, und zwar zum Gesangslehrer Herrn Alfred Khom, zum Violinlehrer den tüchtigen Violinisten Karl Zappe, Orchester-Direktor des ständischen Theaters. Diese Lehrer nun traten am 1. Jänner 1860 den Dinst an und versahen ihn zu voller Zufriedenheit der Direktion. Khom folgte jedoch sehr bald einem Rufe nach Graz und an seine Stelle wurde der Organist von St. Jakob, Karl Frühling berufen, der diese Stelle bis 1862 bekleidete.« Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 107.

⁹⁷ Keesbacher, *Die philharmonische Gesellschaft*, 123.

⁹⁸ Rákuša, *Slovensko petje v preteklih dobah*, 153.

⁹⁹ »Mestni magistrat v Ljubljani je zbornici od 3. dne decembra 1859, števil. 8018, poslal prošnjo gosp. Alfred Khom-a zastran dovoljenja pravice za osnovo in napravo muzikalne posojilnice, da bi svoje misli v ti reči razodela. Zbornica je sklenila vsled dokazanega spričevanja omenjeni prošnji v dovoljenje nasvetovati.« »Izpisek iz zapisnika seje kupčijske in obertniške zbornice za krajsko deželo v Ljubljani od 30. decembra 1859«, *Oglasnik h [Kmetijskim in rokodelskim] novicam*, 22. februar 1860, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-WA4BHYGJ>.

v *Novicah* s prevedenim naslovom *Serčne Blejke*. Pri tem avtorja besedila navajajo kot »Germovnika«. Le-ta naj bi delo skrajšal in predelal v tridejanko, medtem ko je po pisanju *Novic* Khom za uprizoritev napisal novo glasbo, pri tem pa vpletel veliko slovenskih ljudskih pesmi, »da bo vse še bolj živo kakor je lani bilo«, kot sklepa časniška notica. Iz zapisanega je torej mogoče sklepati, da so delo izvedli že leto pred tem, pri čemer je bil morda Khomov prispevek manjši ali pa vsekakor ne dovolj izrazit.¹⁰⁰ Več o zgodbi in dogajanju na Bledu v času Ilirskih provinc, na katero se navezuje očitno več let zelo priljubljeno delo, je v ljubljanskih časnikih mogoče prebrati tudi še mnogo pozneje, kot bomo videli.

Uprizoritev je najavljal tudi časnik *Laibacher Zeitung* februarja 1861. V časopisu lahko preberemo, da naj bi v tukajšnjem gledališču uprizorili zgodovinsko sliko iz časov francoskega vladanja na Kranjskem *Die Weiber von Veldes* (»historische Gemälde aus der Zeit der Franzosen-Herrschaft in Krain: »Die Weiber von Veldes«, im hiesigen Theater gegeben werden«), in sicer naslednji ponedeljek (»am nächsten Montag«), torej 25. februarja. Tudi v tej najavi zasledimo, da je bilo delo postavljeno že v preteklem letu. Notica izpostavlja kot pomembno dejstvo, da je Khom v gledališko predstavo vključil tudi več slovenskih ljudskih motivov (»mehrere slovenische-nationale Motive«). V zapisu avtor naklonjeno poudarja pomen Khomovega dela zlasti na področju pisanja pesmi (»Liederkomponist«).¹⁰¹ Kot poroča, so njegove skladbe izšle natisnjene že pri založbah Glöggel na Dunaju ter Schött's Söhnen v Mainzu. Pri tem avtor zapisa izpostavi nekaj skladb, tako *Deine Augen* in *Gluthen* (na besedilo Wilhelma Urbasa)¹⁰² ter *Abendgang*. Pri slednji je posebej poudarjeno, da je skladba posvečena dvornemu svetniku Kiesewetterju z Dunaja. To posredno nakazuje, da se je Khom osebno poznal s slovitim avstrijskim glasbenim zgodovinarjem Raphaelom Georgom Kiesewetterjem (1773–1850), ki je sicer umrl nekaj let pred tem. V omenjeni notici lahko preberemo tudi, da je Khom poleg tega dokončal operno enodejanko, ki bi jo lahko uprizorili še v tekoči sezoni.¹⁰³

¹⁰⁰»Kakor smo slišali, se bo v tukaj[š]njem gledališču letos spet igrala tista iz domače zgodovine povzeta igra, ki je lani mnogo dopadla pod imenom: »Die muthigen Weiber von Veldes« (serčne Blejke). Gosp. Germovnik [sic] jo je sèm ter tjà predelal, nektero predolgo besedovanje okrajšal in celo igro v 3 dele razverstil, gospod Khom pa je za-njo novo muziko zložil in veliko slovenskih narodnih pesem vpletel, tako, da bo vse še bolj živo kakor je lani bilo.« »Dopisi: iz Ljubljane«, *Kmetijske in rokodelske novice*, 28. november 1860, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-YDZVM56O>.

¹⁰¹*Liederkomponist* v tem kontekstu očitno ne pomeni (samo) pisca samospevov, temveč tudi večglasnih in enoglasnih zborovskih skladb oz. pesmi.

¹⁰²Viljem Urbas (1831–1900) je bil etnolog in naravoslovec, ki je verjetno v 50. letih s Khomom predaval na trgovski šoli, pozneje pa deloval v Gorici, Trstu in Gradcu, kjer je tudi umrl. Posvečal se je različnim temam, vendarle pa je njegovo delo danes ocenjeno kot strokovno resno in kritično odgovorno. Gl. Stanonik, »Urbas, Viljem«.

¹⁰³»Am nächsten Montag wird das schon im Vorjahre hier beifällig aufgenommene historische Gemälde aus der Zeit der Franzosen-Herrschaft in Krain: »Die Weiber von Veldes«, im hiesigen Theater gegeben werden. Herr Alfred Khom, der durch einige Piecen, wie »Abendgang« (Herrn Hofrath Kiesewetter in Wien gewidmet), »Deine Augen«, »Gluthen«, (Gedicht von Wilh. Urbas) u. a., die in Wien bei Glöggel, und Schött's Söhnen in Mainz erschienen, sich als Liederkomponist bekannt machte, hat dazu eine neue Musik geschrieben, in welche er mehrere slovenisch-nationale Motive verwebte. Auch hat Herr Khom soeben eine einaktige Oper vollendet, die noch in

Omenjena enodejanka bi lahko bila tista, ki jo julija istega leta 1861 srečamo v časopisu *Laibacher Zeitung* navedeno kot »že večkrat omenjeno operno enodejanko ›der vierjährige Posten‹«, ki da jo je avtor predelal in naj bi jo v prihodnosti izvedli v Gradcu ali Brnu.¹⁰⁴

Odhod v Gradec

Khom je torej jeseni leta 1861 zapustil Kranjsko in se preselil v Gradec. Steska, ki je natančno spremljal dogajanje v glasbeni šoli, je suho zabeležil njegov odhod in navedel natančen datum njegove prekinitve dela na šoli: »Khom se je s pismom iz Gradca 29. sept. 1861 službi začasnega glasbenega učitelja odpovedal.«¹⁰⁵ Na izpraznjeno Khomovo mesto so 10. oktobra 1861 zaposlili že omenjenega Karla Zappeja, violinskega učitelja Filharmonične družbe s plačo 250 goldinarjev na leto. Steska nastavitvev zelo plastično opiše:

Za izpraznjeno mesto pomožnega glasbenega učitelja po Khomovem odhodu sta prosila Karel Zappe in Josip Juvančič. Prvi ne zna slovenski, kar se je v razpisu zahtevalo, drugi je duševen siromak, ki pa zna nekaj glasbe. Zato naj Zappe nadalje suplira. Vlada je podelila mesto Zappeju, ker je zmožen in natančen učitelj.¹⁰⁶

Nummer des Stückes	Tag der Einlangung	Name des Erstatters und Tag der Erstattung	Gegenstand
21/	7. Sept. 1861	Mittheilung H. Khom 7. Sept.	wegen Aenderung des Musik- Lehrplans.
22.	30 "	Erklärung über den Beginn des Unterrichts.	
23.	"	Alfred Khom resignirt auf die Gesangslehrersstelle.	

Slika 2

Zapis v Exhibiten-Protocoll 1854–1865 (NUK, Glasbena zbirka, Arhiv Filharmonične družbe; z dovoljenjem): »30. Sept. 1861: Alfred Khom resignirt auf die Gesangslehrersstelle.« (30. septembra 1861: Alfred Khom je odstopil z mesta pevskega učitelja.)

der laufenden Saison zur Ausführung kommen dürfte.« Dr., »Lokales«, *Laibacher Zeitung*, 21. februar 1861, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4VWMI3FW>.

¹⁰⁴»Wie uns mitgetheilt wird, hat Hr. Khom seine schon mehrmals erwähnte einaktige Oper ›der vierjährige Posten‹ umgearbeitet und wird dieselbe in nächster Zeit in Graz oder Brünn zur Aufführung bringen lassen.« »Feuilleton«, *Laibacher Zeitung*, 6. julij 1861, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HA80NJFN>.

¹⁰⁵Steska, »Iz slovenske glasbene prošlosti«, 180.

¹⁰⁶Ibid.

Žal ni mogoče z zanesljivostjo reči, kateri razlogi so Khoma vodili, da se je odpovedal službi v Ljubljani in se odselil v štajersko prestolnico. Predvidevamo lahko, da so njegovi odločitvi botrovali predvsem boljši pogoji in primerno plačilo. Gradec je morda obetal več možnosti za skladateljsko uveljavitev, vsekakor pa je Khom tam dobil službo učitelja na šoli Glasbenega društva za Štajersko (Musikverein für Steiermark), na kateri je deloval nato v letih 1861–1864. Njegovo delo tudi pozneje spremljajo časniki notranjeavstrijskih dežel, med njimi še zlasti *Marburger Zeitung*, ki je seveda redno prinašal novice z vseh delov Štajerske.

V tem obdobju se je Khom kot cenjeni zborovodja aktivno vključil tudi v delo moških zborov, pri čemer je bilo zlasti vidno njegovo sodelovanje v graškem Telovadnem društvu (Thurnerverein), kjer so ga cenili kot izkušnega glasbenega učitelja (»tüchtiger Musiklehrer«). Kot v Ljubljani in prej v Celovcu je vodil njihove pevske vaje, nastope, pa tudi izlete in zborovanja. Telovadno društvo je predstavljalo sicer izrazito široko zasnovano popularno obliko druženja. Poročevalec časnika *Marburger Zeitung* z enega takih zborovanj obžaluje, da se v društvo ne vključi več članov iz »sloja tako imenovane inteligence«, pri čemer zabavno zapiše, da imajo slednji telovadbo predvsem za »sredstvo proti hemeroidom ali pa prevelikim maščobnim oblogam«, na drugi strani pa vidijo v tovrstnih društvih le »obžalovanja vredno priložnost za lomljenje okončin in trganje hlač«.¹⁰⁷

Za oblikovanje podobe Khomovega sodelovanja pri turnirjih je zgovoren opis ene od takih slovesnosti v Gradcu, 20. julija leta 1862, pri kateri je ob vojaški godbi nastopil prvič tudi moški zbor turnerjev pod vodstvom vrlega zborovodje Khoma (»nun hatte der junge Verein der Turnersänger zum ersten Male Gelegenheit, sich öffentlich hören zu lassen; er sang unter der Leitung des wackern Chorleiters A. Khom«). Na začetku prireditve so telovadci izvajali različne figure, nato je sledilo petje. Poročevalec s prireditve poudari, da se je zbor izkazal za »prav spretnega, tako da si lahko tudi od te veje Telovadnega društva obetamo le najboljše«.¹⁰⁸ V poročilu je posebej izpostavljeno, da so pevci med drugim izvajali *Turnergruß* (Turnerski pozdrav), skladbo, ki jo je posebej za to priložnost

¹⁰⁷»Der Turnverein, dessen Statuten bereits dem Staatsministerium zur Genehmigung vorgelegt wurden, erwartet selbe in kurze, worauf er natürlich erst öffentlich als solcher auftreten kann. Unterdessen wurde im Schutze desselben eine Gesangsschule unter der Leitung des tüchtigen Musiklehrers Herrn Alfred Khom gebildet, deren Leistungen den Turnern bei Ausflügen und Versammlungen schon viel Vergnügen bereiteten und für Lehrer und Sänger ehrenvoll genannt werden können. Schade nur, daß die Theilnahme für den Turnverein unter der sogenannten intelligenten Classe keine größere ist, denn wenn auch viele Doctoren d. R., Fakultätsstudierende, Beamte u. s. w. turnen, so betrachten sie die Sache nur als ein Gegenmittel gegen Hämorrhoiden oder allzugroße Fettablagerung und werden sich's, mit wenigen Ausnahmen, ja nicht beikommen lassen, am Turnplatze den Doktorhut und sonstige Insignien abzulegen, geschweige denn einen Turner Ausflug mitzumachen, der sie etwa gar nur »Nichtstudirten« in nähere Berührung bringen könnte. Leider begegnet man im Publikum häufig einer entschiedenen Abneigung gegen das Turnen, in welchem es nichts anderes als eine beklagenswerthe Gelegenheit zu Gliederbrüchen und zum »hosenzerreißen« erblickt.« »Das Bereinswesen in Graz«, *Correspondent für Untersteiermark*, 13. april 1862, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-RMKFOQFK>.

¹⁰⁸»[...] ganz tüchtig hielt, so daß wir uns auch von diesem Zweige der Turnervereines nur das Allerbeste versprechen können.« »Das Turnerfest in Graz am 20. Juli«, *Correspondent für Untersteiermark*, 27. julij 1862, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FWTPNRV4>.

Khom uglasbil na besede dr. Keßlerja. Na koncu uradnega dela prireditve so šli vsi zbrani ob veselih zvokih godbe v dvorano, kjer pa je šele prav postalo veselo (»aber man kann sagen, jetzt begann es erst recht fröhlich zu werden«). Tako je »čudovito lep večer« dobil »značaj pravega ljudskega slavja, kot bi to tudi moralo biti«. ¹⁰⁹

Čeprav je Khom torej fizično zapustil Ljubljano, pa je bil na Kranjskem še večkrat posredno prisoten, zlasti prek svojih del, ki so priložnostno zazvenela na različnih koncertih. Konec leta 1862 so na silvesterskem praznovanju izvedli med drugim Khomovo skladbo *Jägerchor* (Lovski zbor). Pri tem poročevalec z nastopa mimogrede omeni tudi pomen vse bolj razvijajočega se ženskega zborovstva ter petja nasploh, saj le-to nadomešča manj primerno obliko druženja, kot je zbiranje v gostilnah, ki da so postale »alfa in omega«. Prav v šolah bi se morali naučiti čim več dobrega petja, kot priporoča svetniški škof Slomšek, sklene avtor zapisa. ¹¹⁰

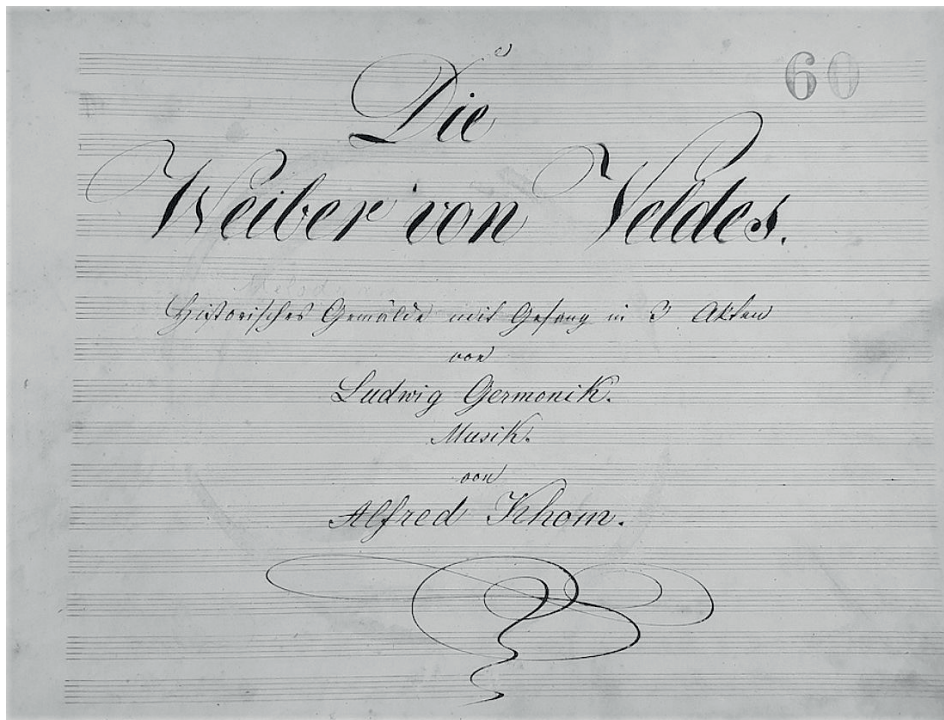
Kot smo že omenili, so junija leta 1863 Ljubljančani lahko brali, da je Moško pevsko društvo iz Celovca podelilo častno članstvo »svojemu ustanovitelju«, Alfredu Khomu, ki je bil tedaj pevski učitelj graškega Glasbenega društva (Musikverein). ¹¹¹ Posebej so omenjali njegove zasluge tudi ob praznovanju desetletnice Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov (Katholische Gesellenverein) leta 1865. Poročevalec s slovesnosti, ki se je začela z bogoslužjem v uršulinski cerkvi ter nato nadaljevala v dvorani nemškega

¹⁰⁹»[...] endlich vereinigten sich wieder alle Turner, um im Laufschrutte und Schneckenwindungen den Festplatz zu umkreisen und sich endlich wieder in Fronte aufzustellen, die letzten Lieder mitanhörend und zwar den »Turnergruß«, von A. Khom für das Fest componirt und von Dr. Keßler gedichtet und endlich das vom Männergesangsvereine gesungene: »Des Deutschen Vaterland«, bei dessen Tönen sich wohl jedes Turnerherz erhob, ob es mit schwarz-roth-goldenem Bande bedeckt war oder nicht und sich alle Häupter fast unwüllkührlich enblößten, denn hier kam das Kommando: »Hut ab« viel zu spät. Darauf noch eine heitere Weise von der Musikkapelle und es ordnete sich der Zug zum Einmarsch in den Saal und zwar zuerst die Turnersänger, dann der Gesangsverein und die Verbindungen und endlich die Turner. Mit diesem Einzüge war das Fest eigentlich zu Ende, aber man kann sagen, jetzt begann es erst recht fröhlich zu werden. Die Turner mischten sich bald unter die äußerst angeregten Zuseher, von welchen keiner Miene zum Nachhausegehen machte, was bei dem wunderbar schönen Abende und bei der allgemeinen Heiterkeit wohl erklärlich war und es gewann das Ganze den Charakter eines echten Volksfestes, was es ja auch sein sollte.« »Das Turnerfest in Graz am 20. Juli«, *Correspondent für Untersteiermark*, 27. julij 1862, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FWTPNRV4>.

¹¹⁰»Der Sylvesterabend brachte uns wieder ein Gesangskränzchen, in welchem die Chöre: »Za Hrvate«, »Jägerchor« von Khom, »Strunam«, »Weingalop«, »Domovina«, »Schmiedlied« von Lachner, »Waffentanz« von Gluck, und »Lahko noč«, sowie das Baß-Solo mit Brummstimmen »Kje dom je moj«, und außerdem, das Programm überschreitend, die Quartette »Haidenröslein« und »Abendruhe« vorgetragen wurden. [...] Wie schön wäre es, wenn die Jugend, neben dem Alter, zu frohen Liedern im Hause sich versammeln würde, anstatt daß das Wirthshaus das Alpha und Omega der Unterhaltungen ist. Der selige hochw. Bischof Slomšek, der ein lebhafter Förderer des Gesanges war, soll sich entschieden für diese Ansicht ausgesprochen haben, indem er meinte: mit jedem guten Liede, das die Jugend lernt, wird ein Gassenhauer oder eine Zote beseitigt.« »Lokal- und Pövinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung*, 3. januar 1865, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-0MQILFCC>.

¹¹¹»Tagesbericht«, *Laibacher Zeitung*, 12. junij 1863, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-HPZ7034S>.

viteškega reda z govorom župana, grofa von Chorinskega, je posebej izpostavil nekaj vidnejših učiteljev na šoli društva, med katerimi sta bila Khom in njegov poznejši tast, akademski slikar Kurz zum Thurn und Goldenstein, aktiven po besedah avtorja zapisa v društvu že vse od leta 1861.¹¹²

Slika 3

Die Weiber von Veldes, naslovna stran partiture Alfreda Khoma (NUK, Glasbena zbirka; z dovoljenjem)

Več omembe je bil Khom deležen znova v letu 1867, predvsem v povezavi s ponovno uprizoritvijo *Pogumnih Gorenjk* (oz. *Junaških Blejk* ali tudi *Serčnih Blejk*), za katere je besedilo z nemškimi naslovom *Die Weiber von Veldes* napisal Ludvik Germonik (1823–1909).¹¹³ Germonik je bil pisatelj in publicist. V letih 1838–1846 je obiskoval gimnazijo v Celovcu in Ljubljani, nato pa je do leta 1850 poslušal pravo na univerzi v Gradcu. Že od leta 1848 naprej je objavljval v različnih časopisih. Ustanovil je *Villacher Zeitung*, nato

¹¹² »Rechenschaftsbericht über den katholischen Gesellenverein«, *Laibacher Zeitung*, 1. junij 1865, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-MUP23KH1>.

¹¹³ Različni naslovi se pojavljajo pri različnih stopnjah prevoda in uprizoritvah. Delo je namreč v slovenščino prevedel najprej bržkone Anton Umek s psevdonimom Okiški, pozneje pa je njegov prevod predelal še Valentin Prešeren. Gl. Glonar, »Germonik, Ludvik«; Černe, »Bled v slovenski literaturi«, 112.

v letih 1855–1857 urejeval *Klagenfurter Zeitung*, potem pa je prišel v Ljubljano. Deloval je v licejski knjižnici in bil arhivar muzejskega društva. Njegovo zanimanje za slovensko slovstvo kažejo številni članki. Izdal je prevod Prešernove *Turjaške Rozamunde* in *Povodnega moža* ter napisal prvo večjo Prešernovo biografijo. Posebej si je prizadeval tudi za popularizacijo Bleda. V tem okviru je nastala igra v treh dejanjih z naslovom *Die Weiber von Veldes*. V drugi in tretji izdaji je delo naslovil *Die Brandschatzung*. Leta 1872 je odšel na Dunaj, kjer je nadaljeval s publicističnim delom, se posvečal avstrijski literaturi in zgodovini ljudskih pesmi na Kranjskem.

Khom je bil z Germonikom nedvomno tesno povezan zlasti v svojem ljubljanskem obdobju, možno pa bi bilo, da sta se njuni poti križali že predtem v Celovcu. Viri izpričujejo, da sta vsekakor znova intenzivneje sodelovala na Dunaju vsaj od 70. let naprej.

Germonik se je pri svojem besedilu za svojo igro *Die Weiber von Veldes* opiral na zgodbo iz časa francoske okupacije Bleda leta 1813. V zavesti povprečnih Slovencev je bila okupacijska vladavina Francozov ohranjena kot trda in neprijazna. K temu je prispeval še živ spomin na marsikatero neljube dogodke, deloma pa je to podobo podpihovala habsburška oblast, ki je krepila državljansko zavest pod avstrijsko krono. Ta zavest je presegala tudi pozneje izostreno nacionalno delitev, ki se je sicer nakazovala že s t. i. pomladjo narodov, a je svoj pravi višek dobila šele ob izbruhu prve svetovne vojne. K tovrstnemu izrazu pomena in odličnosti enovite avstrijske države je svoje prineslo tudi obujanje spominov na francosko okupacijo, kakršnega je predstavljala zgodba, okoli katere je Germonik oblikoval svoje besedilo. Besedilo je tako smešilo predstavnike francoske oblasti na naših tleh, saj jim prebivalci niso bili mar, ampak so si zase in za svoje prisvajali tukajšnje imetje. Germonikova zgodba je temeljila na pripovedi o pogumnih Blejках, ki so se temu početju odločno zoperstavile in preprečile francosko plenjenje. Zgodba, v kateri se prepletajo nemška imena s slovenskimi, nemška pesem pa s slovensko, je torej odzvanjala v duhu omenjenega avstrijskega patriotskega nadnacionalnega občutja, ki je bilo obema, Germoniku in Khomu, posebej blizu. Poleg tega se je pripoved o ljudskem gibanju na Bledu 1813 opirala na konkreten zgodovinski dogodek, ki je zgodovinsko dokumentiran in so ga kot pripravo na uprizoritev igre predstavili v daljšem prispevku konec oktobra 1867 v časniku *Laibacher Zeitung*.¹¹⁴

Temu je nekaj dni pozneje sledila še podrobnejša predstavitev same uprizoritve. Poročilo omenja, da je besedilo v zelo prijetni opremi (»in sehr netter Ausstattung«) izšlo v Trstu, prvič pa bilo na tukajšnjem odru uprizorjeno že v letu 1861 s Khomovo ljubko glasbo (»hübsche Musik«). Ob tem da so vtikane ljudske melodije (»Nationalmelodien«), bogata scenerija in žive narodne noše. Zanimivo je, da le v tem prispevku najdemo tudi pripombo, da naj bi glasbo instrumentiral Kamilo Mašek. Čeprav je Mašek umrl že leta 1859, kot smo že omenili, pa je glede na njegovo tesno sodelovanje s Khomom povsem možno, da bi sodeloval pri instrumentaciji. Prispevek se sklene z domnevo, da naj bi predstavo pozneje ponovili tudi še v Trstu in Gradcu.¹¹⁵

¹¹⁴L.[udwig] Germonik, »Feuilleton: zur Volksbewegung in Veldes im J. 1813«, *Laibacher Zeitung*, 28. oktober 1867, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-C45WSW7L>.

¹¹⁵»(Die Weiber von Veldes), ein dramatisches Gemälde in 3 Acten aus der Zeit der französischen Zwischenregierung in Illyrien von L. Germonik ist soeben aus der Buchdruckerei des

Igra je bilo torej zelo uspešna, besedilo je bilo večkrat natisnjeno ter je tako v nemškem kot slovenskem jeziku s Khomovo glasbo doživelo več različnih uprizoritev. Kot navaja Mina Černe, je delo, zasnovano »v konzervativnem in avstrijsko patriotičnem duhu«, po svojem natisu¹¹⁶ doživelo tudi mnoge uprizoritve v slovenščini: »Igro so leta 1871 prevedli v slovenščino, pod naslovom Srčne Blejke. Prvo dejanje je prevedel Anton Umek-Okiški,^[117] drugo in tretje Valentin Prešeren. V Ljubljani so jo predstavili v gledališču pod naslovom Pogumne Gorenjke: v Nollijevi režiji 10. decembra 1872 in 25. januarja 1974; v Geceljevi režiji 27. februarja 1876 in 6. januarja 1895 v Aničevi režiji.«¹¹⁸

Velika popularnost dela je morda vzbudila tudi satirično recepcijo. Znan je dogodek, ki ga omenja zgodovinski pregled gledaliških predstav, objavljen v *Gledališkem listu* iz leta 1926. Ob oceni sezone 1872/73 lahko najdemo tudi, da se je Fran Levstik iz Germonikove igre »drastično« pošalil. »Naročil je lepak z naslovom »Ta ritaste babe z Bleda« in ga je obesil v gostilni tako, da ga je opazil Germonik. Ta je lepak ves togoten raztrgal in izpraševal, kdo je zlikovec. Levstik in njegovi tovarši pa so delali nedolžne obraze, in Germonik je besen odvihral.«¹¹⁹ Isti prispevek tudi navaja, da so »Pogumne Gorenjke« ponovno izvedli 27. februarja 1876, in sicer »z A. Khonovo [!] godbo, z novim duetom A. Stockla in z »Ave« iz operete »Gorenjski slavček« A. Foersterja. Publiki je ugajala. Zato se je ponovila tudi še v novem gledališču.«¹²⁰

Izvedbo *Pogumnih Gorenjk* je že en dan pred izvedbo najavil časnik *Slovenski narod*, ki je občinstvo povabil na predstavo, »v kojoj se bode pel nov od gosp. Stöckl-na zložen duet, ter »Ave« iz operete »Gorenjski slavček«, zložil g. A. Förster«. Zanimivo je, da Khomov prispevek v tem primeru sploh ni posebej omenjen.¹²¹

Zato pa je na dan predstave, 27. februarja 1876, v *Slovenskem narodu* natančneje predstavljena zasedba, ki bo nastopila v »zgodovinski igri s petjem v 3 dejanjih iz časov

österreichischen Lloyd in Triest in sehr netter Ausstattung hervorgegangen. Die Widmung hat Herr Dr. Ludwig Ritter v. Gutmannsthal-Benvenuti, Commandeur und Ritter mehrerer hoher Orden, Herrschaftsbesitzer in Krain, angenommen. Der Stoff ist bekannt, und unsere Leser finden den historischen Kern in den in der Nummer 248 unseres Blattes vom 28. v. M. abgedruckten Documenten. Bei der Aufführung auf der hiesigen Bühne im Jahre 1861 erzielte das Stück, gehoben durch die hübsche Musik Alfred Khom's, instrumentirt von Camillo Maschek, durch die eingewebten Nationalmelodien, die vorkommende landschaftliche Scenerie und die dieselbe belebenden Landestrachten ein volles Haus. Neuerlich wurde dasselbe dem Vernehmen nach in Triest und Graz zur Aufführung angenommen.« »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 9. november 1867, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-TY4YBOA7>.

¹¹⁶Natis postavi v leto 1868, čeprav je v virih zabeležen že za leto 1867. Prim. »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 9. november 1867, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-TY4YBOA7>.

¹¹⁷Anton Umek, s psevdonimom Okiški (1838–1871), je bil slovenski pesnik in urednik. Iz rodne Koroške je šel študirat klasično filologijo na Dunaj, nato je deloval na gimnaziji v Šentpavlu, ter v Celovcu, kjer je poučeval klasične jezike, nemščino in slovenščino. Koblar, »Umek, Anton«.

¹¹⁸Podatke avtorica črpa iz knjige *Repertoar slovenskih gledališč*, 23, 31, 54. Gl. Černe, »Bled v slovenski literaturi«, 112–113.

¹¹⁹Govekar, »Okoli Danilovega jubileja«, 3.

¹²⁰Ibid.

¹²¹»Domače stvari«, *Slovenski narod*, 26. februar 1876, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-602HD44A>.

francoskega gospodarstva v Iliriji«. Zapis omenja, da je besedilo »po L. Germonik-ovih ›Die Weiber von Veldes‹ poslovenil Okiški-Preširen«, medtem ko da je »godbo po národnih napevih zložil A. Khom«. ¹²²

Navajanje ljudskih melodij, pa Stocklovega dueta in slovitega zbora *Ave Maria* iz *Gorenjskega slavčka*, pri čemer se je torej Khomova avtorska glasba prepletala s priredbami ljudskih napevov (nedvomno tudi slovenskih), vse pa so dopolnjevale mikavne druge skladbe, nakazuje strukturo nekakšnega delno igranega in delno petega potpurija, torej nekakšnega lahkotnega glasbeno-gledališkega dela morda operetnega značaja. Dejansko lahko srečamo tudi zapis, da naj bi delo pozneje za morebitno izvedbo v gledališču Sulkovsky Khom predelal v singspiel z ljudskimi melodijami (›ein Singspiel mit Nationalmelodien umgearbeitet‹). ¹²³

Khomovo graško obdobje se je sklenilo leta 1871, ko se je znova vrnil za zborovodjo celovškega Moškega pevskega društva (Männergesangverein). Tam ostane vendarle kratek čas, do leta 1873.

Tega leta se nato po omenjenem zapisu v *Steirisches Musiklexikon* v Gradcu znova poroči. ¹²⁴ Kot je razbrati iz poznejših zapisov, je njegova žena postala Clementina, rojena von Kurz zum Thurn und Goldenstein, ¹²⁵ hči že omenjenega znanega ljubljanskega slikarja, ki je bil Khomov neposredni predhodnik v ljubljanskem Moškem pevskem zboru. Bodoči Khomov tast je v Gradcu živel že od leta 1867. Očitno mu je pri tem sledila vsa družina, saj Steska zapiše, da se je v Gradec preselil »radi vzgoje svojih sinov«. ¹²⁶

V letu poroke 1873 se je Khom verjetno s soprogo preselil na Dunaj, kjer je nato deloval do leta 1876. Takrat je odšel v koroški Volšperg (Wolfsberg) v Labotski dolini, kjer je postal *regens chori* župnijske cerkve. O tem v kratki notici poroča *Laibacher Taggeblatt*, pri čemer je Khom zanimivo označen le kot »bivši zborovodja Moškega pevskega društva v Celovcu«. ¹²⁷ Njegovo delovanje v Volšpergu omenja tudi *Steirisches Musiklexikon*, v katerem je najti podatek, da naj bi Khom pozneje deloval tudi kot gledališki kapelnik v Innsbrucku (›danach finden wir ihn als Organisten in Wolfsberg und Theaterkapellmeister in Innsbruck‹). ¹²⁸

Očitno se je Khom v iskanju zaslužka podobno kot marsikateri sodobni glasbenik loteval tudi nekoliko lahkotnejših zvrsti in iskal priložnostnega (dodatnega) dela z vključevanjem v različne občasne manj zahtevne sestave. Posebno pogosta priložnost za to je bilo muziciranje v različnih, še posebej letoviških krajih. Na rokopisu Khomove priredbe dela *Chonchon (die Savoyadin oder: Die neue Fanchon)*, vodvila v štirih delih

¹²²Oglas za predstavo *Pogumne Gorenjke*, *Slovenski narod*, 27. februar 1876, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4S57LNF4>.

¹²³›Locales‹, *Laibacher Zeitung*, 24. junij 1882, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-LP95DQFM>.

¹²⁴Suppan, *Steirisches Musiklexikon*.

¹²⁵›Theater, Kunst und Literatur‹, *Laibacher Zeitung*, 6. april 1901, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4CL91XJ8>.

¹²⁶Steska, »Kurz zum Thurn und Goldenstein, Franc«.

¹²⁷›Local- und Provinzial-Ungelegenheiten‹, *Laibacher Tagblatt*, 23. november 1876, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-B9QEDFXM>.

¹²⁸Suppan, *Steirisches Musiklexikon*.

s predigro na Blumove¹²⁹ besede, najdemo namreč pripis s svinčnikom: »Alfred Khom kapelnik Budějovice 11. 3. 1868«. ¹³⁰ Očitno se je torej tedaj kot kapelnik udeleževal v čeških Budějovicah. V tem kontekstu je zanimiv tudi zapis o smrti tasta slikarja Franca Kurza von Goldensteina, ki je umrl leta 1878, ko je v Badnu pri Dunaju »obiskal svojo hčer«. ¹³¹ Povsem možno je seveda, da je obiskal prav Khomovo družino. Morebitna sled Khomovega bivanja v Badnu seveda ni nujno pomenila, da bi se tja tudi zares preselil, ampak mu je Baden kot znamenito letovišče lahko predstavljal samo kratkotrajnejši kraj oddiha, morda tudi okrevanja, ali pa celo – morda še najverjetneje – možnost glasbenega zaslužka.

Še vedno je bilo občasno mogoče zaslediti katero od Khomovih del na javnih koncertih. Časopis *Marburger Zeitung* je poročal tako o pustnem koncertu Pevskega omizja Mariborskega moškega pevskega društva (Liedertafel des Marburger Männergesangvereines), ki so ga pripravili 10. februarja 1877. Na njem so kot prvo skladbo izvedli Khomov zbor s solom in klavirsko spremljavo z naslovom *Hochlands-Lorelei*. Koncert, ki so ga pripravili v pivnici Thomasa Götza, je bil zasnovan kot pevski nastop s poudarjenim družabnim značajem. Med pavzami je nastopil godalni orkester Südbahn-Werkstätten-Kapelle. ¹³²

Zadnja leta na Dunaju

Leta 1881 se je Khom dokončno preselil na Dunaj, kjer se je znova posvetil zlasti moškemu zborovskemu petju. ¹³³ O njegovi selitvi so pisali tudi v časniku *Laibacher Zeitung* s poudarkom, da je »vrsto let deloval tudi v našem mestu«. Ob tem sicer kratka notica pomenljivo izpostavlja, da je poleg številnih drugih glasbenih del napisal tudi privlačno opereto (»reizende Operette«) *Nachtigall und Lerche* (Slavček in škerjanec). ¹³⁴

¹²⁹Verjetno gre za Hansa Bluma (1841–1910), odvetnika in pisatelja, ki se je posvečal tudi zgodovinskim preučevanjem.

¹³⁰»Alfred Khom Kapellmeister Budweis 11/3 868«. Gl. rokopis *Chonchon*, hranjen na Dunaju, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung (A-Wn), Mus. Hs. 7597 (RISM 600500110).

¹³¹Steska, »Kurz zum Thurn und Goldenstein, Franc«.

¹³²»Thomas Götze' Bierhalle. Samstag den 10. Februar 1877 Abends 8 Uhr Faschings-Liedertafel des Marburger Männergesangvereines. Programm: 1. Hochlands-Lorelei. Chor mit Solo und Klavierbegleitung von Khom. 2. Rips-Raps. Jux-Quadrille von Brixner. 3. Eine alte Geschichte. Komisches Quartett von Kuntze. 4. Neues ägyptisches Traumbuch. Thor von Koch von Langentreu. 5. Kouplets. 6. Kärntner Lieder von Koschat: a) Was fehlt dir mein Schatzerle? b) D' Senner-Mizzi. Die Zwischenpausen werden vom Streichorchester der Südbahn-Werkstätten-Kapelle ausgefüllt. Die P. T. unterstützenden Mitglieder werden freundlichst ersucht, die Jahreskarte bei der Kasse vorzuweisen.« Najava koncerta, *Marburger Zeitung*, 9. februar 1877, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UZBU40WS>.

¹³³Hilscher, »Khom (Chom), Alfred«.

¹³⁴»(Alfred Khom), der Componist der reizenden Operette »Nachtigall und Lerche« und vieler anderer musikalischer Werke, der bekanntlich durch eine Reihe von Jahren auch in unserer Stadt gewirkt, ist in Wien angekommen, um daselbst seinen bleibenden Wohnsitz zu wählen.« »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 13. oktober 1881, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-79V679WZ>.

Zdi se, da je omemba operete *Nachtigall und Lerche* nekoliko reklamno izpostavljala eno skladateljevih tedaj postopoma uveljavljajočih se del. *Laibacher Zeitung* je v podobnem duhu poročal tudi o njeni izvedbi naslednjega leta 1882 v dunajskem gledališču Sulkovsky. V omenjeni notici je Khom celo omenjen kot direktor tega gledališča (»im Sulkovsky Theater, dessen Director Prof. Khom ist«). Poleg omenjene operete naj bi v njem za izvedbo pripravljali tudi delo *Die Weiber von Veldes*, delo pa naj bi, kot smo že omenili, skladatelj predelal v »singspiel z ljudskimi melodijami«. ¹³⁵ Gledališče Sulkovsky je svoj razcvet doživljalo zlasti od šestdesetih let 19. stoletja naprej pod vodstvom Valentina Niklasa, ki je v gledališču preizkušal mlade talente za nastop v Burgtheatru. Po njegovi smrti leta 1883 je gledališče postopoma izgubljalo svojo priljubljenost, zato so ga morali leta 1895 zapreti. Ne glede na omenjeno notico se zdi, da Khom v gledališču ni mogel biti zaposlen dlje časa, njegovo delovanje tam pa ni zapustilo vidnejših sledi.

Laibacher Zeitung je celo izčrpnjeje poročal o tem, da naj bi opereto *Nachtigall und Lerche* v jesenski sezoni pripravljali na več odrih (»welche für die Herbstsaison an mehreren Bühnen in Vorbereitung ist«). Besedilo je prispeval Aimé von Wouwermans, sicer tedaj priljubljen avtor gledaliških del. Uprizoritev je bila po besedah ljubljanskega poročevalca posebej privlačna zaradi aktualnega dogajanja v Kairu, bogate scenerije in kostumografije. Pri tem je sodeloval znani belgijski umetnik Emil Wauters z originalnimi podobami iz Kaira. Postavil je slikovito panoramo Nila ter kostume značilnih karakternih vlog vodnika oslov, Jusufa, beduinov, paznikov v haremu itn. ¹³⁶

V maju leta 1882 je bila v časniku *Laibacher Zeitung* objavljena notica ob izidu natisa Khomove skladbe *Deutsches Donaulied in Oesterreich* za moški kvartet ali zbor. Skladbo je skladatelj napisal znova na Germonikovo besedilo in jo na ljudski način harmoniziral (»volksweise harmonisierte«), kot piše avtor zapisa. Skladbo, ki je izšla pri glasbeni založbi Buchholz & Diebel na Dunaju, je posebej priporočil nemškimi pevskim društvom. ¹³⁷

¹³⁵»(Alfred Khoms) dreiactige Oper »Nachtigall und Lerche« kommt am 26. d. im Sulkovsky Theater, dessen Director Prof. Khom ist, zur ersten Aufführung, Die Costüme und Decorationen sind ganz neu. Die Spannung des Publicums ist sehr groß. Theaterdirector Khom hat auch »Die Weiber von Veldes« in ein Singspiel mit Nationalmelodien umgearbeitet, um dies Stück ebenfalls hier auszuführen.« »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 24. junij 1882, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-LP95DQFM>.

¹³⁶»(Die Operette »Nachtigall und Lerche«) von Aimé von Wouwermans, Musik von Alfred Khom, welche für die Herbstsaison an mehreren Bühnen in Vorbereitung ist, gewinnt durch die neuesten Vorgänge in Egyptten an actuellem Interesse. Die Operette spielt im modernen Kairo, und der berühmte belgische Künstler Herr Emil Wauters, dessen Nil-Panorama überall so verdiente Anerkennung findet, hat gestattet, dass die Costüme orientalischer Charaktere für die Oper: Eseltreiber, Jussuf, Sais, Beduinen, Haremswächter, Fellahweiber, nach seinen Originalbildern aus Kairo angefertigt werden.« »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 23. junij 1882, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-P87PYO70>.

¹³⁷»(Deutsches Donaulied in Oesterreich) betitelt sich eine schwungvolle Dichtung von Germonik, welche Chormeister Alfred Khom für Männerquartett oder Chor nach einer Volksweise harmonisierte. Dieses Musikstück, das sich namentlich deutschen Gesangsvereinen besonders empfiehlt, ist in netter Ausstattung im Musikalienverlag von Buchholz & Diebel (Wien, I., Grabenhof) erschienen.« »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 17. maj 1882, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-73F87V90>.

Leto dni pozneje (1883) je celjski časnik *Deutsche Wacht* pisal o Khomovi skladbi z naslovom *Die Oesterreicher soll man ehren!*, znova na Germonikovo besedilo. Zdi se, da lahko v kontekstu napredujočega nacionalizma, ki se je morda še izraziteje kot na Kranjskem kazal na Štajerskem, razumemo, čemu avtor zapisa ob skladbi poudari, da njeno bistvo izvira iz nemško-avstrijskega duha (»dessen Kernpunkt im deutsch-österreichischen Geiste wurzelt«). Temu je dodano še navduševanje nad »radostnimi zvoki«, iz katerih »veje duh cvetja vinske trte«, zaradi česar da je pesem posebej primerna za pevske družčine »sončnih gričev spodnje Štajerske«. ¹³⁸

Leta 1884 zasledimo v *Laibacher Zeitung* še eno notico, ki priča o tesnem sodelovanju Khoma in Germonika. Tega leta naj bi namreč skupaj na Dunaju ustanovila novo moško in žensko pevsko društvo z imenom Sängerkreis (Pevski dom). Poročevalec ne pozabi omeniti, da sta oba pred leti delovala na Kranjskem – Khom kot profesor glasbe, Germonik pa med drugim kot prevajalec dveh Prešernovih balad in Vodnikovega *Vršaca*. ¹³⁹

Tudi v tem lahko vidimo, kako močno se je Germonik navduševal nad kulturnim izročilom notranjeavstrijskih dežel – in to ne glede na jezik. Germonik je ob Khomu prijateljaval in sodeloval tudi s Petrom pl. Radicsem, njemu sorodnim zvestim opisovalcem kulturnega in naravnega bogastva tukajšnjih dežel, pa ne nazadnje tistim, ki se je posebej intenzivno posvečal obravnavi tukajšnje glasbene preteklosti. Oba sta gojila značilen »mit o habsburški kulturi«, ¹⁴⁰ s to oznako pa bi v širšem smislu lahko opredelili tudi Khomova kulturna prizadevanja.

V tem kontekstu bi lahko razumeli Khomovo sodelovanje na prireditvi v spomin slovitega pesnika s Kranjske, Anastasiusa Grüna leta 1887. Slovesnost, o kateri je poročal tudi časnik *Laibacher Zeitung*, so pripravili v dunajskem zavodu Töchterinstitute Fanny Petritsch, ki je vodila nekakšno višjo šolo za hčere uradnikov. Poleg slavnostnega nagovora in polaganja lovorjeverga venca k pesnikovi podobi so na prireditvi izvedli tudi venec ljudskih pesmi s Kranjske (torej verjetno slovenskih pesmi) v priredbi in klavirski spremljavi samega Khoma. Kot je sklepati, je šlo za slovenske pesmi, ki so jih pele gojenke zavoda in v nabito polni dvorani izzvale navdušen aplavz brez konca (»fanden nicht enden wollenden Beifall des gedrängt vollen Saales«). ¹⁴¹

¹³⁸»(Die Oesterreicher soll man ehren!) ist der Titel des neuesten Chors Alfred Khom's (Text von Germonik), dessen Kernpunkt im deutsch-österreichischen Geiste wurzelt. Aus den freudigen Klängen weht Rebenblütenduft und ist daher dies Lied ganz besonders den Sangesgenossen an den sonnigen Hügeln der unteren Steiermark zu empfehlen. Der obgenannte Chor wird in vielen Gesangsvereinen zur Aufführung vorbereitet. Partitur und Stimmen sind durch den Grillparzer-Verein in Wien gratis zu beziehen.« »Literarisches«, *Deutsche Wacht*, 1. april 1883, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-M8CXIML3>.

¹³⁹»(Sängerkreis) ist der Titel eines neuen Männer- und Damengesangs-Vereins in Wien, dessen constituierende Versammlung am vorigen Freitag stattfand. Die Gründer dieses Gesangsvereines, Redacteur Germonik und Kapellmeister Alfred Khom, haben vor Jahren auch in Krain gewirkt; letzterer als Musikprofessor und der erstere übersetzte Unter andern zwei Balladen Preširen's und Vodnik's »Vršac« (in den »Dioskuren« erschienen) im antiken Versmaß.« »Locales«, *Laibacher Zeitung*, 30. april 1884, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-205QI6ZZ>.

¹⁴⁰Tanja Žigon, »Ludvik Germonik«, 323.

¹⁴¹»(Anastasius Grün-Feier.) Am vergangenen Samstag hat eine Anastasius Grün-Feier im Töchterinstitute der Fräulein Petritsch in Wien stattgefunden. Die Festrede hielt die Vorsteherin

Tudi Fanny Petritsch¹⁴² je s svojim delom sodila v krog intelektualcev, tesno povezanih s slovenskimi deželami ter njihovo zgodovino in kulturo. Kot lahko preberemo v priložnostnem zapisu ob njeni smrti v časniku *Laibacher Wochenblatt*, je bila mnogostransko izobrazena dama, stalno zaznamovana s toplim patriotizmom do svoje ožje domovine Kranjske, ter že kot mlada pisateljica dejavna na področju domoznanstva (»vielseitig gebildete Dame, hing stets mit warmen Patriotismus an ihrem engeren heimatlande Krain und war auch als Jugendschriftstellerin auf dem Gebiete der heimatskunde thätig«).¹⁴³

Ob postavitvi nove ljubljanske filharmonične stavbe Tonhalle, ki je zrasla na pogo-rišču nekdanjega Deželnega gledališča, je leta 1891 v časniku *Laibacher Zeitung* izšel priložnostni članek o zgodovini Filharmonične družbe. Na podlagi Keesbacherjevega raziskovanja ga je pripravil Radics, ki je tudi ob tej priložnosti posebej poudarjal zasluge Khoma, ki je v letih 1849–1853 prispeval k temu, da je moški zbor postal pomemben dejavnik (»wichtiger Factor«).¹⁴⁴

Naslednjega leta, 1892, je bila v časniku *Laibacher Zeitung* objavljena notica o pre-delavi ilirske spevoigre (»illyrische Liederspiel«) z naslovom *Die See-Idylle von Veldes* (Blejska jezerska idila). Vsebina naj bi predstavljala dramatično epizodo iz časa Francozov v Iliriji (»dramatische Episode aus der Franzosenzeit in Illyrien«). Kot je prebrati, naj bi igro pripravili že na več nemških odrih (»bereits bei mehreren deutschen Bühnen eingereicht worden ist«). Avtor besedila Germonik naj bi to moderno melodramo scensko razširil, da bi tako zapolnil gledališki večer, skladatelj Khom pa je po besedah poročevalca v uprizoritev vključil več ljudskih glasbenih motivov z Juga (»aus dem Süden«), zasnoval samostojno medigro in dodal dalmatinski kolo za sklep. Iz zapisanega je torej mogoče razbrati, da je igra *Die Weiber von Veldes* doživela še eno predelavo, tokrat morda celo z izrazitejšimi južnoslovanskimi vložki.¹⁴⁵

Fräulein Fanny Petritsch, indem sie Anastasius Grüns Bedeutung als Dichter, Patriot und Staatsmann hervorhob. Nach einer festlichen Ansprache wurde des Dichters Bild von einem Mädchen mit einem Lorbeerkrantz geziert. Unter anderen wurden drei Volkslieder aus Krain, von Professor Alfred Khom arrangiert und auf dem Piano begleitet, von Schülerinnen vorgetragen. Diese Lieder, der poetischen Sammlung »Alpenglüh« entnommen, fanden nicht enden wollenden Beifall des gedrängt vollen Saales.« »Local- und Provinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung*, 21. april 1887, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-Z3SO1VYK>.

¹⁴²Fanny Petritsch je bila med drugim avtorica monografije o Mozartovem otroštvu z naslovom *Wolfgang und Nannerl: Mozart's Kindheit* ter odmevne koroške domoznanstvene razprave *Heimatkunde von Kärnten*.

¹⁴³»Provinz- und Local-Nachrichten«, *Laibacher Wochenblatt*, 29. december 1888, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KQ3VFONW>.

¹⁴⁴»Local- und Provinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung*, 1. oktober 1891, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-CM0KOG20>.

¹⁴⁵»(Die See-Idylle von Veldes) ist der Titel eines illyrischen Liederspieles, welches bereits bei mehreren deutschen Bühnen eingereicht worden ist. Der Verfasser, Herr Ludwig Germonik, hat dies neuartige Melodram scenisch erweitert, um den Theaterabend damit auszufüllen. Der Musik von Alfred Khom sind mehrere volksmelodische Motive aus dem Süden eingeflochten. Die Zwischenspielmusik zum Geisterzuge der Untergegangenen ist eigene Composition. Das dalmatinische Kolo bildet den Schluss dieser dramatischen Episode aus der Franzosenzeit in Illyrien, welche bekanntlich von 1809 bis 1813 währte.« »Local- und Provinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung*, 5. oktober 1892, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-JZ5MTHIQ>.

Odmevi na skladateljevo delo po smrti

Khom je umrl na binškošni ponedeljek, 22. maja 1893, v Simmeringu pri Dunaju,¹⁴⁶ pokopan pa je bil dva dni pozneje, v sredo, 24. maja 1893. Sporočilo o njegovi smrti je že po nekaj dneh doseglo bralce časnika *Laibacher Zeitung*. V priložnostni osmrtnici njen avtor zapiše, da je bilo skladateljevo zadnje delo prav glasba k melodrami *Die See-Idylle von Veldes*. V zapisu so omenjene tudi nekatere njegove zasluge. Pri tem avtor izpostavlja, da je bil Khom utemeljitelj celovškega Moškega pevskega društva in da je v letih 1849–1861 deloval kot glasbeni učitelj v Ljubljani. Iz prispevka tudi izvemo, da je bil v drugem zakonu poročen s Clementine von Kurz zum Thurn und Godenstein, hčerko znanega ljubljanskega slikarja.¹⁴⁷

Khomova dela so še nekaj let po njegovi smrti izvajali tudi pri nas. Vendarle je postopoma spomin nanj vse bolj bledele, skladbe pa so se v veliki meri porazgubile. Že manj kot leto dni po njegovi smrti so Khomovi dediči bralce časnika *Laibacher Zeitung* opozarjali na nekatera skladateljeva dela, ki so se ohranila v njegovi zapuščini. Kot piše avtor zapisa februarja leta 1894, naj bi bila med zapuščino ohranjena celotna partitura s klavirskim izvlečkom melodrame z Bleda (»Melodram von Veldes«), pa tudi nekaj harmonizacij narodnih pesmi v rokopisih, in sicer *Minkalied* (Minkina pesem), *Trinklied* (Napitnica), *Spinnerlied* (Pesem o preji) in *Müllerlied* (Mlinarjeva pesem) tako za mešani kot za moški zbor. Avtor zapisa mimogrede omeni, da je besedilo pesmi prispeval Ludwig Germonik z Dunaja, ki da je pesmi vključil tudi v novo izdajo svoje zbirke *Liederblüten aus dem Süden* (Cvetje pesmi z juga). Poleg tega zapis izpostavlja, da je Khom za pevski glas s spremljavo klavirja priredil *Minkalied* (Minkino pesem) in *Glockenlied* (Zvonikarjevo), slednjo po tudi na Dunaju zelo priljubljeni melodiji Blaža Potočnika (»letzteres nach der auch in Wien sehr beliebten Melodie von Blas. Potočnik«).¹⁴⁸

¹⁴⁶Danes je to 11. dunajski okraj.

¹⁴⁷»(Todesfall.) Am Pfingstmontag ist in Simmering bei Wien der Componist Khom gestorben und wurde Mittwoch nachmittags begraben. Sein letztes Werk ist die Musik zum Melodram »Die See-Idylle von Veldes«. Khom war Gründer des Klagenfurter Männergesangvereines. Khom wirkte von 1849 bis 1861 auch in Laibach als Musiklehrer und war in zweiter Ehe mit Clementine Kurz von Goldenstein verheiratet. Goldenstein war bekanntlich Maler in der Hauptstadt Krains.« »Local- und Provinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung* 1893, 27. maj 1893, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-TO97NT9U>.

¹⁴⁸»(Nochmals die Volkslieder aus Krain.) Im Nachlasse des am 22. Mai v. J. in Simmering bei Wien verstorbenen Componisten Professor Alfred Khom haben sich außer der vollständigen Partitur und dem Clavierauszug zum Melodram von Veldes auch die Harmonisierungen von nationalen Liedern im Manuscript vorgefunden, und zwar das Minkalied, Trinklied, Spinnerlied und Müllerlied, für gemischten und Männerchor. Sämmtliche Texte dazu stammen aus der Feder des Redacteurs Ludwig Germonik in Wien, welcher sie auch in die neue Ausgabe seiner »Liederblüten aus dem Süden« aufnahm. (Vorräthig in der Buchhandlung Jg. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg.) Die beiden Stücke: Minkalied und Glockenlied, letzteres nach der auch in Wien sehr beliebten Melodie von Blas. Potočnik, weiland Pfarrers zu St. Veit ob Laibach, sind von Khom auch für eine Singstimme mit Clavierbegleitung arrangiert worden.« »Local- und Provinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung*, 6. februar 1894, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IG1RL7T6>.

Da bi Khomovo ustvarjanje ne bilo povsem pozabljeno, so si zlasti prizadevali njegovi najbližnji sorodniki, med njimi morda razumljivo najintenzivneje skladateljeva vdova in sin Eduard, ki je prav tako postal glasbenik. V časniku *Laibacher Zeitung* lahko preberemo, da je deloval na Poljskem in v Varšavi leta 1900 izvedel Khomovo priljubljeno skladbo *Landwehrlied* iz melodrame *Brandschatzung*, kot zapiše poročevalec. Pri tem je Eduard očitno ohranjal stik tudi še s Khomovim prijateljem Ludwigom Germonikom, ki naj bi izvirni tekst razširil z novimi kiticami, besedilo pa je bilo nato prevedeno v poljščino. Po omenjenem zapisu naj bi novembra istega leta skladbo izvedli tudi koroški pevci (»Kärntner Sänger«) v Gradcu. Poročevalec ne pozabi omeniti tudi tega, da je Eduardova mati rojena Ljubljanka in da izhaja iz družine von Kurz zum Thurn und Goldenstein.¹⁴⁹

Khomova vdova je po skladateljevi smrti živela v Meidlingu pri Dunaju, kjer je v svojem salonu prirejala koncerte, poročila o tem pa so prinašali tudi ljubljanski časopisi. Kot je mogoče sklepati iz zapisa ob koncertu novembra leta 1900, je bila tudi sama pevka učiteljica in pianistka. Na koncertu v svojem salonu je na klavirju spremljala pevko, ki so jo imenovali »kranjski škrjanec«. Pevka je v slovenskem jeziku izvedla pesmi *Po jezeru*, *Luna sije* in *Tam za goro*. Jedro večera pa so predstavljale nekatere točke iz Khomove melodrame *Brandschatzung*. Predstavljene pesmi so bile po besedah poročevalca pozdravljene z živahnim aplavzom, delno tudi ponovljene (»Sämtliche Lieder wurden mit dem lebhaftesten Beifalle begrüßt, zum Theile wiederholt«).¹⁵⁰

Melodrama *Brandschatzung* je bila tudi sicer najbolj priljubljeno delo Germonika in Khoma. Istega leta 1900 je prišlo do njene izvedbe v Bad Ischlu, tedaj izjemno priljubljenem zdraviliškem in letoviškem kraju ter cesarskem bivališču.¹⁵¹

Leta 1901 najdemo v *Laibacher Zeitung* še notico o tem, da je omenjena melodrama *Brandschatzung* izšla pri založbi Leuschner und Tesch, od tam pa bila poslana različnim nemškim odrom. Poročevalec opozarja, da se melodrama dogaja na Bledu in da je skladatelj Khom vključil v partituro tudi slovenske ljudske pesmi (»slovenische Volkslieder«). Zapis sklepa pristavek, ki zveni pravzaprav nekoliko trpko: »Vdova profesor Clementine

¹⁴⁹»(»Landwehrlied«.) Khoms populäres »Landwehrlied« aus dem Melodram »Brandschatzung«, zu welchem Ludwig Germonik neue Strophen geschrieben hat, wurde auch ins Polnische übersetzt und wird von Eduard Khom, welcher derzeit als Musiker in Russisch-Polen wirkt, in Warschau zur Aufführung gebracht werden. Am 10. November singen es die Kärntner Sänger in Graz. – Die Mutter Eduard Khoms ist eine geborene Kurz von Goldenstein aus Laibach.« »Theater, Kunst und Literatur«, *Laibacher Zeitung*, 25. oktober 1900, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ATIO0WKF>.

¹⁵⁰»(Liederabend.) Wie man uns aus Meidling bei Wien schreibt, fand vorgestern im Salon der Frau Professor von Goldenstein-Khom ein Liederabend statt, wobei einige Piëcen aus dem Melodram »Brandschatzung« (zur Franzosenzeit in Illyrien) zum Vortrage kamen. Zuletzt sang eine Dame, genannt die »Krainer Lerche« in slovenischer Sprache die Lieder »Po jezeru«, »Luna sije« und »Tam za goro«, wozu die Gesangsprossessorin zartsinnig die Clavierbegleitung besorgte. Das lustige Landwehrlied bildete den Schluss des Abendes. Sämtliche Lieder wurden mit dem lebhaftesten Beifalle begrüßt, zum Theile wiederholt.« »Local- und Provinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung*, 17. november 1900, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-0XVXS1MT>.

¹⁵¹V leksikonu *Opernlexikon* Franza Stiegra je o tem delu zapisano: »Germonik, Ludwig (29. II. 1823 Fiume–7. 12. 1909 Wien); Titel des Werkes: Die Brandschatzung, Gattung: Melodram; Anzahl der Akte: 3, Komponist: Khom, Alph., Ausführungsdaten: Ischl 1900.« Stieger, *Opernlexikon*, 351.

Khom iz Meidlinga pri Dunaju je za človekoljubne slovesnosti pripravljena glasbo brezplačno odstopiti.« Zdi se, da je iz teh besed čutiti, kako sluti, da glasba njenega moža tone v pozabo.¹⁵²

V istem letu (1901) je Khomova vdova v svojem salonu v Meidlingu pri Dunaju znova pripravila pevski koncert, kot poroča *Laibacher Zeitung*. Nastopila je pevka iz Škofje Loke in prav mogoče bi bilo, da je bila ista kot na koncertu pol leta predtem. V slovenščini je zapela dve Potočnikovi pesmi, znova *Glockenlied* (Zvonikarjeva) in *Gruß des Winzers an den Aelpler* (Vinogradnikov pozdrav). Po poročevalčevih besedah pa so bile poleg tega na začetku koncerta izvedene tudi Khomove skladbe, tako živahne (»schwunghafte«) *Landwehrlieder* ter izbor pesmi iz melodrame »Gestörte See-Idylle«, torej znova pravzaprav iz priljubljene melodrame *Brandschatzung*.¹⁵³

Poročila o izvedbi Khomove glasbe v slovenskih časnikih tako postopoma prenehajo. V *Cerkvenem glasbeniku* srečamo leta 1907 še zapis Stanka Premrla, ki se je na Dunaju udeležil koncerta gojencev in gojenk dunajske cerkvenoglasbene šole splošnega društva za cerkveno glasbo. Ti so pri sklepni produkciji 27. junija 1907 po njegovih besedah izvedli med drugim tudi Khomov ofertorij za mešani zbor z orglami *Mihi autem*.¹⁵⁴ Zatem pa tovrstnih poročil ne najdemo več. Khomova glasba se izgubi s sporedov, deloma se porazgubijo tudi njegove partiture, s tem pa žal vse bolj blede spomin na enega pomembnih sooblikovalcev slovenske glasbene preteklosti.

¹⁵²»(Das Melodram »Brandschatzung«) aus der Franzosenherrschaft in Illyrien von Ludwig Germonik erscheint demnächst im Verlage von Leuschner und Tesch zu Neurode in Preußisch-Schlesien, um von dort aus an die deutschen Bühnen versendet zu werden. Da die Handlung in Veldes spielt, hat der Componist Khom auch slovenische Volkslieder in die Partitur eingeflochten. Die Witwe Frau Professor Clementine Khom in Meidling bei Wien ist bereit, die Musik für humanitäre und Festvorstellungen gratis zu überlassen.« »Theater, Kunst und Literatur«, *Laibacher Zeitung*, 6. april 1901, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4CL91XJ8>.

¹⁵³»(Liederabend.) Wie uns aus Meidling bei Wien mitgetheilt wird, veranstaltete Frau Prof. Clementine Khom, geborene Edle von Goldenstein, aus Laibach, unlängst wieder einen Liederabend, der, diesmal mit dem schwunghaften Landwehrliede eröffnet, wahrhaft begeisterte Stimmung hervorrief. Darauf folgte eine Auswahl von Liedern aus dem Melodram »Gestörte See-Idylle«. Den Schluss bildeten das »Glockenlied« von Potočnik und »Gruß des Winzers an den Aelpler«, ebenfalls vom verewigten Pfarrer zu St. Veit ob Laibach. Beide Lieder wurden von einer Dame aus Bischoflack in slovenischer Sprache vorgetragen.« »Local- und Provinzial-Nachrichten«, *Laibacher Zeitung*, 26. marec 1901, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-64YX9WSU>.

¹⁵⁴Premrl, »Dopisi: Dunaj«.

Literatura

- Antesberger, Günther. *Klagenfurter Musikleben in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Celovec: Magistrat der Landeshauptstadt Klagenfurt, Kulturamt, 1978.
- Černe, Mina. »Bled v slovenski literaturi ›dolgega 19. stoletja« (1. del)«. *Kronika* 61, št. 1 (2013): 105–124.
- Door, Anton. »Persönliche Erinnerungen an Brahms«. *Die Musik* 2, št. 3 (1903): 216–221.
- Fastl, Christian. »Zappe, Familie«. V: *Oesterreichisches Musiklexikon online*. Obiskano 21. junija 2021. https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_Z/Zappe_Familie.xml.
- Glonar, Joža. »Germonik, Ludvik (1823–1909)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 8. junija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi199363/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Govekar, Fran. »Okoli Danilovega jubileja«. *Gledališki list* 6, št. 13 (1926): 2–4. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-WVAM9F4U>.
- Harrandt, Andrea, in Christian Fastl. »Glöggl (Glökl, Glöckl, Glökel, Klöckl), Familie«. V: *Oesterreichisches Musiklexikon online*. Obiskano 21. junija 2021. https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_G/Gloeggel_Familie.xml.
- Harten, Uwe. »Kreutzer, Familie«. V: *Oesterreichisches Musiklexikon online*. Obiskano 1. julija 2021. https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kreutzer_Conradin.xml.
- Hilscher, Elisabeth Th. »Harm, Caspar«. V: *Oesterreichisches Musiklexikon online*. Obiskano 10. junija 2021. https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_H/Harm_Caspar.xml.
- . »Khom (Chom), Alfred«. V: *Oesterreichisches Musiklexikon*, zv. 2, *von Gaal bis Kluger*, uredil Rudolf Flotzinger, 993–994. Dunaj: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2003.
- Howes, Frank. »Goddard, Arabella«. V: *Grove Music Online*. Obiskano 10. junija 2021. <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.11330>.
- Keesbacher, Friedrich. *Die Musik in Krain und die Bedeutung der philharmonischen Gesellschaft in Laibach: Festschrift anlässlich der Eröffnung der Tonhalle des neuerbauten Concert- und Schulhauses der philharmonischen Gesellschaft*. Ljubljana: Verlag der philharmonischen Gesellschaft, 1891. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-UONHBOUH>.
- . *Die philharmonische Gesellschaft in Laibach seit dem Jahre ihrer Gründung 1702 bis zu ihrer letzten Umgestaltung 1862: eine geschichtliche Skizze*. Ljubljana: Kleinmayr & F. Bamberg, 1862. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-RE4KNLTL>.
- Koblar, France. »Umek, Anton (1838–1871)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 6. julija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi745422/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Kollitsch, Anton. *Geschichte des Kärntnerliedes*. Zv. 1, *Von 1819 bis 1867*. Celovec: Arthur Kollitsch, 1935.
- Miklavčič, Maks. »Šlaker, Janez Nepomuk (1791–1863)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 21. junija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi658331/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Moro, Gotbert, in Ambros Wilhelmer. *Zur Musikgeschichte Kärntens*. Celovec: Verlag des Landesmuseums für Kärnten, 1956.
- Petritsch, Fanny. *Heimatkunde von Kärnten*. Celovec: Liegel, 1871.
- . *Wolfgang und Nannerl: Mozart's Kindheit*. Leipzig: F. Tempky, G. Freytag, 1885.

- Pirjevec, Avgust. »Klun, Vinko Fereri (1823–1875)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 15. junija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi277396/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Premrl, Stanko. »Dopisi: Dunaj«. *Cerkveni glasbenik* 30, št. 10 (1907): 77–79.
- . »Malahovski, Andrej Ferdinand (1813–1887)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 31. maja 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi344051/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Radics, Peter. *Frau Musica in Krain: kulturgeschichtliche Skizze*. Ljubljana: Ig. V. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1877.
- Rákuša, Fran. *Slovensko petje v preteklih dobah (Drobtinice za zgodovino slovenskega petja)*. Ljubljana: samozaložba, 1890. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-WYRRUDHW>.
- Rausch, Alexander. »Strauß (Straus), Ludwig«. V: *Oesterreichisches Musiklexikon online*. Obiskano 21. junija 2021. https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Strauss_Ludwig.xml.
- Reittererová, Vlasta. »Znaim (deutsch für tschechisch Znojmo)«. V: *Oesterreichisches Musiklexikon online*. Obiskano 1. julija 2021. https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_Z/Znaim.xml.
- Repertoar slovenskih gledališč: 1867–1967*. Glavni urednik Dušan Moravec. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej, 1967.
- Slovenska filharmonija. *Slovenska filharmonija: 1701–2001*. Avtor besedila Primož Kuret. Ljubljana: Slovenska filharmonija, 2001.
- Smolik, Marijan. »Vončina, Leon Stanislav (1826–1874)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 21. junija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi811412/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Stanonik, Marija. »Urbas, Viljem (1831–1900)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 23. junija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi749618/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Steska, Viktor. »Iz slovenske glasbene prošlosti: javna glasbena šola v Ljubljani od leta 1816. do 1875. (Konec)«. *Cerkveni glasbenik* 52, št. 11–12 (1929): 179–182.
- . »Kurz zum Thurn und Goldenstein, Franc, vitez (1807–1878)«. V: *Slovenska biografija*. Obiskano 9. junija 2021. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi312751/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Stieger, Franz. *Opernlexikon. Zv. 3, Librettisten*, knj. 2, G–P. Tutzing: Hans Schneider, 1980.
- Suppan, Wolfgang, ur. *Steirisches Musiklexikon*. Gradec: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2009.
- Trstenjak, Anton. *Slovensko gledališče: zgodovina gledaliških predstav in dramatične književnosti slovenske*. Ljubljana: Dramatično društvo, 1892.
- Zupančič, Maruša. *Razvoj violinske pedagogike in šolstva na Slovenskem od začetka 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013. <https://doi.org/10.4312/9789612375669>.
- . »V iskanju lastne identitete: češki violinisti kot glavni tvorci violinizma na Slovenskem«. *De musica disserenda* 4, št. 2 (2008): 105–133. <https://doi.org/10.3986/dmd04.2.06>.

- Železnik, Sara. *Koncertni sporedi Filharmonične družbe 1816–1872*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013. <https://doi.org/10.4312/9789612375713>.
- . *Repertoarne smernice Filharmonične družbe v Ljubljani: katalogi muzikalij Filharmonične družbe*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2014. <https://doi.org/10.4312/9789612376369>.
- . »Solisti na koncertih Filharmonične družbe do leta 1872«. *Muzikološki zbornik* 49, št. 1 (2013): 25–55. <https://doi.org/10.4312/mz.49.1.25-55>.
- Žigon, Tanja. »Ludvik Germonik in Peter Pavel pl. Radics – ustanovitelja Grillparzerjevega društva na Dunaju«. V: *V zlatih črkah v zgodovini: razprave v spomin Olgi Janša-Zorn*, uredil Miha Preinfalk, 317–328. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2009.

ALFRED KHOM AND HIS ACTIVITIES IN LJUBLJANA

Summary

Alfred Khom is one of many foreign musicians to have marked Slovenia's musical past. Unfortunately, despite his influence he has been completely ignored by Slovenian reference works and hardly shows up in the literature. A large portion of his compositional *oeuvre* has been lost. Some prints of his compositions have been preserved, as well as some manuscripts in archives in Vienna and Ljubljana, which testify to his compositional inventiveness and versatility. He worked during a period characterized by intensive development of the compositional language and at the same time the intensification of national sentiment. This context influenced him as a conductor, composer, organist, choirmaster and music teacher. The national folk tradition came across to him as an expression of the supra-national essence of Austrian culture that transcended linguistic boundaries. He joined a circle of like-minded intellectuals of his time. These included Ludvik Germonik, the author of many texts for his compositions. Khom likewise befriended Peter von Radics, similarly a devotee of Slovenian culture, and the painter of Slovenian landscapes Franz von Kurzum Thurn und Goldenstein, who was also the father of his wife from a second marriage.

Khom was born in 1825 in Linz. He received his first music lessons from his mother. He studied at the Vienna Conservatoire and interrupted his studies to become the conductor (*Theaterkapellmeister*) of the theatre in Klagenfurt. At the same time he took over the local Men's Singing Society (Männergesangverein).

During the revolution of 1848, he went to Ljubljana, where he accepted the position of singing teacher and leader of the male choir of the Philharmonic Society (Philharmonische Gesellschaft). In addition, he offered private lessons in piano, singing, physharmonica, figured bass, harmony and composition. Newspapers in Ljubljana regularly published announcements for, and reports of, concerts in which he participated as a performer and/or composer. He presented symphonic and chamber works, choral and sacred compositions and numerous arrangements of works by other composers. He was the first person to perform works of Johann Sebastian Bach (in his own arrangements) in Ljubljana. He was also an organist at one of Ljubljana's churches, and for a longish period a singing teacher at the Catholic Journeymen's Association (Katholischer Gesellenverein). In the late 1850s he started work as an assistant music teacher at a public music school.

Of particular importance is his music for Germonik's melodrama *Die muthigen Weiber von Veldes*. This work was successfully staged in German and in Slovenian translation. He later supplemented his music with arrangements of folk tunes.

Khom moved in 1861 to Graz, where he taught at the school of the Music Society for Styria (Musikverein für Steiermark) and directed the choir of the Gymnastics Society (Thurnerverein). In 1871 he returned to be the choirmaster of the Klagenfurt Men's Singing Society (Männergesangverein). After his second marriage in 1873 he moved in 1876 to Vienna. For a short time he was choirmaster (*Regens chori*) of the parish church in Wolfsberg and the theatre conductor in Innsbruck.

In 1881 Khom finally settled in Vienna. He devoted himself to male choral singing and composing. Among the compositions of this period the operetta *Nachtigall und Lerche* stands out. He and Germonik founded the singing society Sangerheim.

Khom died in 1893 at Simmering near Vienna. Only for a few years after the composer's death were his works performed on concert stages. Later, Khom's music disappeared from concert programmes, and as a result the memory of an important contributor to the Slovenian musical past faded.